

REORDER

Magazine over Mediahistorie

BEROMÜNSTER
& ANDERE
BEROEMDE
GEHUCHTEN

De eerste
Het Oog

Radio STAD
Amsterdam

De lift
uit Abeltje

VAN DE REDACTIE

“We zijn hier niet bij de BBC,” dat was één van de reacties op de plannen van Kees Buurman toen hij begin jaren 70 voor de NOS *Met het Oog op Morgen* wilde opzetten (p.12). De animositeit tussen de omroepverenigingen en de gezamenlijkheid is nooit helemaal verdwenen. Met de aanstaande bezuinigingen wakkert dat weer aan in de vorm van kritiek op de NPO. Die kritiek is misschien niet onterecht, maar komt vooral onze regering goed uit. Want daar zitten op het moment wat types die de publieke omroep in het geheel niet blieden: niet verzuild, maar ook niet naar BBC-model. En hoewel we bij *Recorder* graag schrijven over dingen die niet meer bestaan - in dit nummer bijvoorbeeld *Eén van de acht* (p.36), Radio STAD (p.4) en plaatsnamen op de zenderschalen (p. 24) - is het niet te hopen dat we de publieke omroep binnenkort in het rijtje vergane zaken moeten bijschrijven.

Op de cover: Mevrouw won in 1953 een fraai radiotoestel met een prijsvraag. Op de zenderschaal stonden fascinerende plaatsen als Beromünster, Athlone en Vigna. Peter Veenendaal neemt ons mee naar deze destijds beroemde gehuchten. Lees verder op pagina 24.

Foto: W.P.W. van de Hoef / Spaarnestad Foto, bewerkt door de redactie.

04	50 jaar Radio STAD	28	Carrièreswitch: Sjors Frölich
08	Filmster Louis Davids	30	VGO-katern
11	Podcast KJ Hindriks	34	Bijeenkomst vakgroep Ontwerp
12	De allereerste Het Oog	36	De Mies Bouwman halfvet
16	Heel Holland zoekt	38	Punkperiode bij VPRO
18	Kabeltelevisie - deel 2	40	Muziekschatten
22	40 jaar Omroep Gelderland	42	De lift uit Abeltje
23	Podcast Paul Römer	45	In Memoriam

RECORDER 3e Jaargang Januari 2026

Recorder is een uitgave van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, de Stichting Omroephistorie en de Vereniging VGOMedia. *Recorder* verschijnt viermaal per jaar en wordt gezonden naar personeel van Beeld & Geluid, contribuanten van de Stichting Omroephistorie en leden van de Vereniging VGOMedia.

Internet: Recordermagazine.nl
Contact: redactie@recordermagazine.nl

Redactie: Bas Agterberg, Liselotte Doeswijk (eindredacteur), Klaas Doornbos, Willem Hekhuis (coördinator VGO-katern), Jan Jaap Kassies, Dick Klees, Evert Kooij, Bas Nieuwenhuijsen, Benno Roozen, Raymond Serré, Alicia Tough (vormgever), Peter Veenendaal (corrector), Nico Warnaar, Arno Weltens.

Medewerkers aan dit nummer: Eric van Balkum, Hans Beerekamp, Hylke Beerstra, Albert Bek, Govert van Brakel, Robert Briel, Joost Huijsing, Ben Kolster, Frans Lasès, Frans Reewijk, Peter Schavemaker, Erwin Voorhaar, Jacky de Vries.

Beeldmateriaal: Anefo, BBC, Beeld & Geluid, Willem van den Berg, Liek Bouma, Robert Briel, Danielle van Coevorden, Horbyradioforening.se, Joost Huijsing, Evert Kooij, Frans Lasès, Raymond, Liefjes, Museum für Kommunikation Bern, Muziekschatten.nl, Nationaal Archief, PTT Persdienst, Radioheritage.net, RIAS, RTE, Armand Slieden, Spaarnestad Foto, Erich Schwarzkopf, Jacques Stevens, Techniekvantoen.nl, Telepenjonistenes Forening Alesund, TheaterSentiment.nl, TV Kalundborg, Ferry Verheij, Nico Warnaar.

Druk: Ten Herkel, Loosdrecht.

Rechten: De redactie streeft ernaar auteursrechtelijke aanspraken te honoreren. Niet altijd vallen die te achterhalen. Wie meent rechten te kunnen doen gelden, melde zich.

Overname: Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.

ISSN-0920-8003

Jules de Cortestraat

door Joost Huijsing

Aan de ene kant van Deurne staat zijn geboortehuis en helemaal aan de andere kant de straat die naar hem vernoemd is. De ene een 'boerderijke', de ander in een nieuwbouwwijk.

Jules de Corte (29 maart 1924) kwam uit een arm gezin en werd blind door een medische fout toen hij een jaar oud was. Van zijn zevende tot zijn eenentwintigste verbleef hij op een RK-blindeninstituut in Grave, waar hij piano en orgel leerde spelen. Vanaf dat moment was hij vijftig jaar musicus, tot zijn dood op 71-jarige leeftijd in 1996. Aanvankelijk op bruiloften en partijen, maar vanaf midden jaren vijftig in vaste dienst bij KRO-radio. Dat was de gouden tijd van de radio, toen de omroepen eigen orkesten hadden en originele muziek lieten componeren. Later zei hij eens over de KRO: “Vroeger zaten er in de kantine 350 muzikanten, 1 dirigent en 2 dames van kantoor. Nu zitten er 350 dames van kantoor en 2 muzikanten.”

Naar schatting heeft Jules zo'n 3.000 (sommigen noemen zelfs 4.000) nummers geschreven tot zijn vertrek bij de omroep in 1983. Hij schreef en zong klassiekers zoals *Ik zou wel eens willen weten*, *Hallo koning onbenul* en *Het feest dat niet gevierd werd*. Altijd een beetje filosofisch, vaak idealistisch, soms wrang, maar vooral speels en humoristisch.

Jack de Nijs / Anefo

Kent iemand nog de Cortefoon? Tussen 1971 en 1983 kon je een speciaal telefoonnummer bellen waarvoor Jules iedere dag een nieuwe tekst of een liedje maakte. Ik heb daar ook regelmatig een tekst over natuur en milieu beluisterd. Jules was beslist een van de eerste componisten die daar oog voor had. Hij was luisteraar van *Vroege Vogels* en als er iets misging met de muziek dan kon je er zeker van zijn dat er op maandag een brief van JdC op de redactie binnen kwam.

Uit een kerstnummer van *Elsevier* in 1974: “Dieren worden door ons uitgerooid, maar met welk recht? Er is nooit een diersoort geweest die een andere diersoort uitroeit. Zelfs de wolven doden, maar niet lukraak.”

Na zijn overlijden heeft weduwe Thea geprobeerd van hun woonhuis in Helenaveen een 'luistermuseum' te maken. Dat is niet gelukt. Toch leven de teksten en composities van Jules nog voort: zijn zoon Ernst treedt met het muziekgezelschap De Corte & Consorten op met een selectie uit het enorme oeuvre. Een bijzondere hommage aan een man die niet vergeten mag worden.

Joost Huijsing

Joost Huijsing is journalist en was jarenlang verbonden aan *Vroege Vogels*

De hobbelige aanloop naar STAD Radio Amsterdam

Ruim een halve eeuw na het tekenen van de oprichtingsakte kijken we terug naar de hobbelige aanloop van de zender STAD Radio Amsterdam. We doen dat aan de hand van de herinneringen, persoonlijke observaties en het feitenrelaas van Armand Sliepen (1942), de man die betrokken was bij de begintijd van Radio STAD.

door Albert Bek

Armand Sliepen

Vanaf het tekenen van de oprichtingsakte van de Stichting Amsterdamse Draadloze Omroep, de juridische voorloper van Radio STAD Amsterdam, en ver daarvoor was Sliepen betrokken bij de oprichting van STAD. Als bestuurslid en daarna voorzitter van het Dagelijks Bestuur en van de zogeheten Stichtingsraad van STAD van 1974 – 1978.

De aftrap...

Een Amsterdamse zender was al in 1966 geboren als idee van de toenmalige PvdA-raadsleden Ed van Thijn en Dick Dooijes en uitvoerig vastgelegd in de *Nota inzake de oprichting van een stichting T.V.-Amsterdam*. Het duurde nog zeker vier jaar voor er ook op raadsniveau een echt besluit viel. We zaten sociaal-maatschappelijk in een roerige tijd met onder meer de Telegraafrellen (1966), Maagdenhuisbezetting

(1969) en studentenopstanden; en vanaf medio jaren 70 de Nieuwmarktrellen en krakersopstanden. In de terugblik van Sliepen lezen we dat dit tijdsbeeld zeker ook invloed had op de ontstaansgeschiedenis en het eerste begin van de uitzendingen van STAD in 1976.

Hoe anders was het in Hilversum. We zaten nog midden in het tijdperk waarin de omroepbazen binnen het verzuilde Hilversum geen enkele

concurrentie duldden; niet van elkaar en al helemaal niet vanuit de provincie. De politieke lobby vanuit de totaal verkokerde omroepen was sterk en hield alles wat de soevereiniteit van de omroepdirecties kon aantasten decennialang ver buiten de deur. Alleen bij zeer hoge uitzondering werd er in de gezamenlijkheid uitgezonden. Zaken en nieuwsfeiten van nationaal of internationaal belang konden deze mannen nog wel rond de tafel krijgen.

Pappen en nathouden

Om in dit klimaat een lokale omroep van de grond te krijgen, was dus op voorhand al geen sinecure. Het enige wat politiek Den Haag deed, was met slappe, en soms zelfs onuitvoerbare compromissen de zaken in Hilversum zoveel mogelijk consolideren. Pappen en nathouden dus. STAD kreeg in de geboorteperiode ook nog eens te maken met de verstikkende deken van wat ik gemakshalve maar even de Van Doorn Doctrine noem. De toenmalige minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk én oud-voorzitter van de KRO Harry van Doorn (1915-1992) was van mening dat een regionale omroep meer onder welzijn viel en dus met media- en journalistieke zaken niets van doen had. Bovendien was Van Doorn (KVP/PPR) een verklaard voorstander van het pluriforme bestel dat in zijn visie garant stond voor kwaliteit en diversiteit, en waar de commercie vër buiten moest blijven. Zo maakte hij tijdens zijn ministerschap een einde aan commerciële zeezenders die vanaf de Noordzee uitzonden en had hij grote moeite met nieuwe publieke omroepen als de TROS en later Veronica, beide geboren op zee.

Pas in 1978, twee jaar na de start van STAD, kwam er via toenmalig minister Gardeniers een wetswijziging tot stand die onder meer de komst van kabeltelevisie en van regionale zenders mogelijk maakte. Maar de politieke consensus bleef nog lang nawerken. Illustratief in dit verband zijn de observaties van Sliepen over de U-bocht van minister Gardeniers (CDA) en de opnieuw verdragende rol van het Kamerdebat in 1980 met Kosto (PvdA), Keja (VVD) en Van der Sanden (CDA). Pas in 1982 kwam er een duidelijke(r) koers met de nota *Kiezen en Kabelen* van André van der Louw.

Persoonlijke observaties

Armand Sliepen staat in zijn persoonlijke observaties stil bij veel van die vaak opmerkelijke stapjes op weg naar de uiteindelijke zendmachtiging voor STAD en daaropvolgende beginjaren. Vanaf de huur en inrichting van een geschikt pand, tot het vinden van de juiste redacteurs en de vorming van een dagelijks bestuur van een zender in die roerige Amsterdamse jaren. In vaak onderkoelde en humorvolle bewoordingen of met ingehouden ergernis gaat het over pragmatische en aardse zaken zoals de zoektocht naar geschikte (zend-)apparatuur in binnen- en buitenland, maar ook over de inrichting en bemensing

De overhandiging van de zendmachtiging aan Radio STAD, met vlnr alle hoofdrolspelers in deze geschiedenis: bestuursvoorzitter Armand Sliepen; tv-pionier Erik de Vries; NOS-commissaris J.W. Rengelink; directeur-generaal ministerie CRM Joop Verhoeve; voortrekker gemeente Amsterdam Jan Buddingh'; hoofdredacteur Leo Jacobs; en directeur Media (ministerie CRM) Wil Wilbers.

van de toekomstige kantine, de 'jacht' op geschikte redacteuren en technische ondersteuning. Inclusief de diverse opleidingen en trainingen door in Hilversum bekende namen als oud-AVRO-chef en Santbergen-directeur Herman Broekhuizen, regisseur Erik de Vries en studiochef Nol Gobits. Later kwamen ook Paul Haenen, Peter van Ingen en Hans van den Boom bij de ploeg en was STAD de startplaats voor Twan Huys.

Naschrift

Wanneer we deze 50 jaar de revue laten passeren, aldus Sliepen: "constateer ik in alle bescheidenheid dat STAD er mede toe heeft bijgedragen dat het kostenniveau in Amsterdam aanzienlijk lager was dan dat van de toenmalige NOS-omroepen en dat mede daardoor de latere uitbreiding van regionale omroepen tot een landelijke dekking mogelijk werd. En dat door het afzweren van de welzijnsideologie van toenmalig minister Van Doorn de deur echt openging voor de regionale omroep als omroep-voorziening en ook bestuurlijk zelfstandig door de regio wordt

aangestuurd. Het lage kostenniveau voor de radio-uitzendingen maakte uitbreiding van zenduren mogelijk en de latere uitbreiding tot televisie."

De eerste uitzending van STAD had uiteindelijk plaats op 5 januari 1976, 's middags om 17.02 uur. We zijn inmiddels een halve eeuw en dus vele, vele uitzendjaren verder.

Onderweg was het vaak journalistiek spitsroeden lopen, met politiek beladen onderwerpen als de verslaggeving rond de inhuldiging van Beatrix, de al eerder genoemde krakersrellen en andere nieuwsfeiten vanuit de telkens wisselende dynamiek van de grote stad en veranderende tijdsbeelden. Voor de lezers die meer achtergronden en details willen over het opmerkelijke ontstaan van Radio STAD is het uitgebreide document met observaties van Armand te lezen op onze website.

Lees verder via de QR-code of url:
Recordermagazine.nl/stad

Armand Sliepen

Bij de aanleg van de middengolfzender. Vlnr: bestuurssecretaris Geert-Jan Kemme, technisch projectleider Wil van Vlerken en programmatechnicus Ron Bakker.

Het archief van Radio STAD is in beheer bij Stadsarchief Gemeente Amsterdam. Vrijwel alle uitzendingen tussen november 1975 en 1989, toen Radio STAD opging in Radio Noord-Holland, zijn bewaard gebleven. De ruim 8200 geluidbanden worden gedigitaliseerd en nader ontsloten, zodat ze in de toekomst geraadpleegd kunnen worden.

Omroepgebouwen
TOEN
en
NU

Laapersveld

door Nico Warnaar

Het Laapersveld in Hilversum is een door stadsarchitect Willem Dudok en plantsoenmeester J.H. Meijer ontworpen park met vijver. Deze stadstuin dankt zijn naam aan de nabijgelegen Laapersheide en ligt deels parallel aan de spoorlijn Utrecht – Hilversum. Vanaf eind jaren 70 snoepte de nieuwbouw van scholen, woningen en bedrijfspanden een deel van dit natuurlandschap af. De Stichting Ether Reclame en de Veronica Omroep Organisatie lieten hier toen ook hun nieuwe gebouwen neerzetten.

Beeld & Geluid

Beeld & Geluid

Nico Warnaar

De STER had op deze heidegrond een kenmerkend pand dat geheel bestaat uit zeshoeken. Van bovenaf is het STER-honingraat embleem te herkennen. Ook het interieur kent overal zeshoekige vormen. Tegenwoordig zetelt de STER in het Mediacentrum op het Media Park. Het zeshoekige gebouw wordt anno nu deels gebruikt voor kinderopvang; de overige ruimtes staan leeg.

Toen de VOO in 1985 haar A-status binnen de Publieke Omroep bereikte, ontstond er dringend behoefte aan een nieuwe behuizing. Nabij het STER-gebouw kreeg de voormalige zeezender een vergunning voor nieuwbouw aan het Laapersveld nummer 75. Veronica trad in 1995 uit het publiek bestel. Vanaf dat moment vonden alle medewerkers hun onderkomen op diverse locaties in Hilversum en werd het perceel bevolkt door abonneezender Canal+. Tegenwoordig is het pand een bedrijfsverzamelgebouw.

Links Louis Davids als Tinus, het hulpje van tenor Adelqui Migliar (r). Annie Bos speelt filmster Anny.

LOUIS DAVIDS VEROVERT HET WITTE DOEK

In 1918 maakt Louis Davids zijn filmdebuut in het vermakelijke *American Girls* van Maurits H. Binger.

door Jacky de Vries

Het licht in de zaal dooft, het geroezemoes verstomt. In de Rembrandt-bioscoop heerst spanning. Dan verschijnt hij op het doek: Louis Davids. Niet in een revue, niet op een toneel, maar in een film.

Het publiek houdt de adem in en begint al snel te lachen om zijn speelse spel. *American Girls* brengt Davids voor het eerst naar het witte doek, en dat zorgt voor sensatie.

De Amerikaanse titel klinkt mondain, maar de decors zijn vertrouwd Amsterdams. Het Victoria Hotel, het Rembrandt-theater, het Vondelpark, Zandvoort en Café de Paris, allemaal schuiven ze voorbij. Het publiek lacht, herkent de straten, fluistert elkaar toe: 'Kijk, daar is het Vondelpark!'

Een revue op film

De film presenteert zich als een detectiveklucht in vier bedrijven. Davids speelt een huisknecht die een prima speurneus blijkt te zijn en zich in allerlei vermommingen hult om alles tot een goed einde te brengen. Het publiek herkent de huisknecht meteen: hier staat Tinus de vullisman. Het typetje waarmee Louis Davids in 1915 in de revue *Loop naar den duivel* triomfeert, duikt nu opnieuw op. Tinus, de volkse Amsterdamer die met droge humor de samenleving van repliek dient, blijkt ook in de bioscoopzaal onweerstaanbaar, zelfs in de zwijgende versie.

De film is lichtvochtig, vol komische verwickelingen en geestige invallen. Kranten prijzen het scenario als 'beschaafde vrolijkheid'. Geen grove grappen, geen flauwiteiten. Gewoon een uur lang lachen, met smaak gebracht. Het publiek geniet zichtbaar en reageert uitbundig.

Een van de hoogtepunten is de scène waarin Davids in een bioscoopstoel plaatsneemt en zichzelf vervolgens op het doek ziet. Het spel met illusie en werkelijkheid is nieuw en gedurfd. De zaal schatert en klapt enthousiast mee.

Bekende gezichten

Davids staat niet alleen. Het doek toont een keur aan namen die het publiek kent van toneel en revue. Annie Bos, de eerste Nederlandse filmdiva, verschijnt in beeld met

haar elegante uitstraling. Beppie de Vries en Corry Rentmeester brengen frisheid en flair.

En daar is Margie Morris, Davids' levensgezellin en partner in het succesvolle duo *He, She and the Piano*. Hun chemie spat van het scherm, net als op de theaterpodia. Margie krijgt in *American Girls* volop ruimte. Ze zingt, danst, speelt de vrolijke dochter van de Amerikaanse miljardair Brown. Ze laat zien waarom zij en Davids samen zo'n onweerstaanbaar duo vormen.

Lola Cornero, Paula de Waart en impresario Max van Gelder maken het ensemble compleet. Samen geven ze de film vaart, maar steeds draait alles om Davids. Zijn energie en timing maken hem het stralende middelpunt.

Het verhaal

Het verhaal is luchtig, vol verwickelingen. De drie dochters van miljardair Brown – Beppie, Lola en Margie – willen plezier maken in Europa. In Amsterdam logeren ze in het Victoria Hotel, flaneren door het Vondelpark en duiken op in het Rembrandt-theater. Daar raken ze verstrikt in avonturen met Polly Dewar, dochter van een tekenleraar, en de sluwe schurk Adelqui, gespeeld door Adelqui Migliar.

Huisknecht Tinus wordt in het complot meegezogen. Hij moet Polly's verloofde Jan Dommel opsporen, die zich voordoeft als ober. Hij verschijnt in steeds nieuwe gedaanten: als ezeljongen, als detective. Steeds weet hij het gevaar net te ontlopen en de zaak weer in beweging te brengen. Het eindigt zoals het hoort in een operette: met muziek, dans, een kus en een goede afloop.

"TINUS BLIJKT OOK IN
DE BIOSCOOPZAAL
ONWEERSTAANBAAR, ZELFS
IN DE ZWIJGENDE VERSIE"

Boven: De drie Amerikaanse zussen, gespeeld door (vlnr) Beppie de Vries, Lola Cornero en Margie Morris.

Onder: De film eindigt zoals het hoort; met zang, dans en een kus.

De film reist langs verschillende steden en oogst overal succes. In Den Haag noemt de pers *American Girls* een ‘film van beschaafde vrolijkheid’. In Delft benadrukt men dat het scenario vol geestige vondsten zit en geen moment verveelt. Overal waar de film draait, blijkt het publiek gretig voor een portie humor en lichtheid.

De Nederlandse film rond 1918

De film verschijnt in een bijzondere tijd. De Eerste Wereldoorlog is net voorbij, Nederland blijft neutraal, maar voelt de gevolgen. Het land snakt naar ontspanning en afleiding. Bioscopen zitten vol, de vraag naar amusement is groot.

De Haarlemse filmfabriek Hollandia, opgericht door Maurits H. Binger, is in die jaren het centrum van de Nederlandse filmproductie. Hollandia brengt sinds 1912 tientallen films uit, vaak met Annie Bos in de hoofdrol. Maar met *American Girls* kiest men voor een andere weg: de populariteit van Louis Davids naar het witte doek brengen. Het blijkt een slimme zet.

Nederlandse films moeten zich staande houden tegenover Amerikaanse en Duitse producties die de markt overspoelen. Door grote nationale namen te casten, probeert Hollandia een eigen publiek te behouden. *American Girls* is daar een duidelijk voorbeeld van: revue en film vloeien samen tot iets nieuws.

American Girls beperkt zich niet tot beelden alleen. In de meeste bioscopen waar de film draait, stappen Corry Rentmeester zelf en een zanger het podium op. Ze zingen toepasselijke liedjes, afgestemd op de scènes die op het doek te zien zijn. De zaal neuriet mee, lacht en voelt zich even in een revue beland, die grenzen zijn in dit prille begin van de film nog vaag.

Succes in de zalen

De première in de Rembrandt-bioscoop zorgt voor uitbundige reacties. Kranten schrijven over een film die ‘een uurtje onbezorgd lachen’ brengt. Recensenten noemen Davids’ spel ‘uiterst geestig’ en prijzen zijn natuurlijke manier van spelen. Hij hoeft niets te overdrijven, zijn timing en mimiek doen het werk.

Davids en de film

Voor Louis Davids zelf blijft *American Girls* een uitstapje. Zijn hart ligt bij de revue, waar hij in de afgelopen jaren de onbetwiste ster is geworden. Toch laat de film zien hoe veelzijdig hij is. Waar andere toneelspelers op het doek vaak overdreven spelen, blijft Davids dichtbij zichzelf. Zijn humor is volgens de recensenten licht, speels, met een vleug ironie.

Zijn optreden als Tinus toont hoe sterk zijn typetjes zijn. Ze overleven de overstap van toneel naar film zonder kracht te verliezen. Davids bewijst dat zijn talent zich niet beperkt tot het theater.

De film zelf gaat later verloren, zoals zoveel producties uit die tijd. Wat blijft, zijn de krantenartikelen en de herinnering aan een avond vol plezier. Een zaal die in lachen uitbarst, een artiest die zichzelf terugziet op het doek, een publiek dat zich mee laat voeren door liedjes en grappen.

American Girls laat revue, theater en bioscoop samenkomen; een nieuwe vorm van vermaak. Wie in november 1918 in de Rembrandt-bioscoop zit, ervaart dat zelf. De oorlog is voorbij, de stad ademt weer, en in het donker van de zaal klinkt de lach van honderden mensen. Louis Davids, de ster van het Nederlandse amusement, verovert nu ook het witte doek.

Theatersentiment.nl is een online tijdschrift, met artikelen van journalist Jacky de Vries over theater, film en muziek in Nederland in de periode 1900-1950. De lobby cards zijn bewerkt en ingekleurd door de auteur. Bronnen: *Hollywood in Holland* – Ruud Bishoff/ Collectie *TheaterSentiment* / *Delpher.nl*.

RECORDER PODCAST

Klaas Jan Hindriks en de duiding van het nieuws

door Bas Nieuwenhuysen

Decennialang presenteerde en versloeg Klaas Jan Hindriks het nieuws op radio en televisie. Nieuwsgierig naar de wereld ging hij eerst naar de zeevaartschool, maar raakte begin 1953 tijdens zijn eerste grote reis met een vrachtschip gegrepen door de journalistiek, toen hij op de radio reportages hoorde over de watersnoodramp in Nederland. Hij begon bij Minjon en de regionale omroep in Groningen, kwam na een periode bij de VARA bij AVRO's *Radiojournaal*, werd in de jaren 60 correspondent in Amerika en kreeg grote bekendheid door zijn analyses van de Vietnamoorlog, zijn bijdragen over het Amerikaanse ruimtevaartprogramma en zijn verslagen van het Watergate-schandaal rond president Nixon.

Vanaf 1972 was Hindriks hoofdredacteur van het NOS tv-programma *Panoramiek*, dat hij omvormde tot de eerste buitenlandrubriek op de Nederlandse televisie. Daarna was hij verantwoordelijk voor de Europese tv-experimenten Eurikon en Europa TV. Voor hem stond niet zozeer het nieuws zelf centraal, maar de vraag wat gebeurtenissen betekenden voor mensen.

Albert Bek en Bas Nieuwenhuijsen spraken met hem, nu hij de 90 is gepasseerd, over de kern van het vak, het mislukken van Europa Televisie en de taak van de publieke omroep. Met speciale dank aan Nico Warnaar voor de muziekkeuze en de techniek, Bas Agterberg (Beeld & Geluid) voor het historische fragment van een reportage over de watersnoodramp en Benno Roozen (Genootschap Radiojingles en -tunes, *Jingleweb.nl*) voor de tunes van AVRO's *Radiojournaal*, *Panoramiek* en Europa Televisie.

Beluister de Recorder podcast
via de QR-code of de link:
[Recordermagazine.nl/kj-hindriks](https://recordermagazine.nl/kj-hindriks)

De eerste uitzending van MET HET OOG OP MORGEN

Op 5 januari bestaat één van de langstlopende radioprogramma's vijftig jaar. Maar de eerste uitzending van het programma, bedacht door Kees Buurman, was toch echt een week eerder. Ben Kolster was erbij.

door Ben Kolster

Op 5 januari 2026 is het 50 jaar geleden dat de eerste uitzending van het bekendste radioprogramma van Nederland, *Met het Oog op Morgen*, the late night radioshow van de NOS werd uitgezonden. Een historisch moment niet alleen voor de NOS-medewerkers die op dit moment aan het programma meewerken, maar zeker ook voor iedereen die van interessante en inhoudelijke radio houdt.

Met het NOS-sportprogramma *Langs de Lijn is Het Oog één* van de twee oudste en langstlopende radiotitels van Hilversum. Beide programma's geesteskinders van de legendarische omroepman Kees Buurman. Er zal ongetwijfeld veel worden geschreven en op radio en tv worden teruggekeken op die eerste uitzending van *Met het Oog op Morgen*. Maar was die vijfde januari 1976 wel de allereerste uitzending van dit programma? Bij eerdere lustrumdagen werd die 5 januari altijd wel als zodanig genoemd, maar feitelijk klopt dat niet. De eerste keer dat het Nederlandse radiopubliek naar een aflevering van *Het Oog* kon luisteren, was precies één week ervoor, op dinsdag 30 december 1975. Dat was de proefuitzending die een dag voor Oudejaarsdag de zender op ging. Het was ook mijn eerste dag als jonge radioprogrammamaker bij de NOS.

De nieuwlichterij van Kees Buurman

Al in 1969 had Kees Buurman, de jonge innovatieve en ideeënrijke radiochef van de toen nog prille NOS, het plan gepresenteerd voor een horizontaal geprogrammeerd programma in de late avond. Op het laat-

ste uur van de dag, met iedere dag een vaste presentator en kenmerkende rubrieken. De opmerkelijke twist voor zijn nieuwe programma was om kort terug te kijken op de actuele zaken van de bijna afgelopen dag en, in de vorm van interviews in de studio, vooruit te kijken naar de dag van morgen. Met als werktitel: *Met het oog op morgen*.

Een fantastisch idee zou je zeggen. Maar dat zag het omroepestablishment in Hilversum begin jaren 70 toch anders. Deze nieuwlichterij van de heer Buurman ging in tegen alles wat heilig was voor de toenmalige radiobazen. "We zijn hier niet bij de BBC!", werd er geroepen. Men vond dat er met dit voorstel veel te veel overhoop werd gehaald en de angst was groot, dat de omroepen veel zouden moeten inleveren ten gunste van de NOS. En die begon toch al zo machtig te worden.

Kees Buurman liet zich met zijn plan niet zo eenvoudig terzijde schuiven. Behendig manoeuvrerend en het omroeppolitieke spel handig spelend, wist hij de omroepbazen uiteindelijk toch aan zijn kant te krijgen voor dit nieuwe programma-concept. Het zou overigens wel zes jaar duren voordat Kees alle neuzen in de juiste richting had. Maar dat is Hilversum.

School voor Journalistiek

In 1974 werd Buurman docent radio op de toen fameuze School voor de Journalistiek in Utrecht waar hij een kern van jongens om zich heen verzamelde die hij razend enthousiast maakte voor het vak waarmee ook hij zijn carrière had verbonden. Bij mijn eindexamen in juni 1975 was Kees één van mijn examinatoren samen met Gijs Stappershoef, vanaf eind jaren 50 de bekendste televisieregisseur van zijn generatie, verantwoordelijk voor de shows van Tom Manders in Saint Germain des Prés, de *Rudi Carrell show* en het omstreden satirische VARA-programma *Zo is het toevallig ook nog eens een keer*, en oud-adjunct-hoofredacteur van *Vrij Nederland* Joris van den Berg. Toen die examensessie voorbij was, vroeg ik Kees of hij misschien iets leuks in Hilversum voor mij te doen had. Zijn antwoord was: "Nee, op dit moment niet, maar er komt wel iets belangrijks aan later dit jaar."

Terwijl ik met andere dingen bezig was kreeg ik begin december '75 onverwachts een telegram van Leo de Later, ook een student van de School voor Journalistiek, maar toen al bekend als de laatste nieuwslezer van de in augustus 1974 ten onder gegane piratenzender Radio Veronica. Leo meldde dat Kees Buurman mij, hemzelf en drie andere jongens de volgende dag wilde spreken in Hilversum. Die andere drie waren Wim Bos, René de Groot en Derk Bolt. Ik kende ze alle vier goed want zij hoorden bij dat kerngroepje dat in Utrecht les van Buurman had gehad. Wat dat gesprek in Hilversum behelsde kon De Later niet melden, want hij wist het ook niet.

Die volgende dag was donderdag 4 december en terwijl ik in de trein op weg ging naar Hilversum, bezette een groep jonge Molukkers het Indonesische consulaat in Amsterdam. Onwetend van dit laatste nieuws – er waren in die tijd nog geen mobiele telefoons – arriveerde ik in een witte villa aan de 's-Gravelandseweg in Hilversum, in die jaren het hoofdkwartier van NOS-radio.

Midden in de actie

De andere jongens waren al gearriveerd, maar Kees Buurman had absoluut geen tijd voor ons. Hij was in een kleine studio bezig de radio-operatie te coördineren die de nieuwsvoorziening naar aanleiding van deze tweede Molukse actie moest begeleiden. Immers, twee dagen ervoor had een andere groep jonge Molukkers bij het Drentse Wijster een trein gekaapt en tot stilstand gebracht. We vielen dus direct midden in de journalistieke actie. Nog voor de politie de straat waaraan het consulaat stond definitief had afgezet, had Kees die middag in een antiekwinkel naast dat consulaat een provisorische studio laten inrichten, waardoor hij het verslag kon laten doen.

Foto uit 1981 vanuit RK6 in het Muziekpaviljoen

Rechts staat Kees Buurman, bedenker van *Het Oog*. Zijn officiële functie op dat moment was Hoofd Actuele Programma's, Sport en Bijzonder Projecten van NOS Radio. Op de achtergrond redacteur Jan de Groot. Het moet een donderdagavond zijn geweest, want dat was de avond van Fred Racké, links te zien. Racké was een zeer bekende wiel- en schaatscommentator van NOS *Studio Sport*.

Kort na het begin van de actie belde Buurman zelf met een van de Molukse bezetters in het gebouw en interviewde hem tijdens een live-uitzending over de situatie en de beweegredenen van deze bezetting. Dit alles tot grote woede van minister van Justitie Dries van Agt, die de NOS daarop verbood nogmaals contact met de Molukkers te leggen. De kaping van de trein in Wijster en de bezetting van het Indonesische consulaat eindigden op respectievelijk 14 en 19 december, er waren bij deze acties vier doden te betreuren.

Vorbereiding in kerstsfeer

De presentator die avond was Nico van Vliet, ooit de bedenker van de eerste televisieactualiteitenrubriek van de AVRO, genaamd *Flits*, jarenlang correspondent in de Verenigde Staten en later directeur televisie bij de AVRO. In de eerste groep presentatoren van *Het Oog* zou hij de dinsdagavond voor zijn rekening gaan nemen. De andere vier waren: op maandag Han Mulder, toen hoofdredacteur van *Het Leidsch dagblad*; op woensdag Piet van den Ende van de VARA; Alice Oppenheim namens de AVRO op de donderdag; en de week werd op vrijdag afgesloten door de toen al legendarische Peter (Ajuu paraplu!) Knegjens.

Op 30 december was iedereen vanaf één uur paraat in de NOS-villa die geheel in kerstsfeer was inclusief versierde kerstbomen. De *copytasters*, Derk Bolt, Leo de Later, Wim Bos, René de Groot en ik gingen die eerste nieuwsoverzichten maken onder leiding van Henk Enkelaar, die zelf op de rol stond als de nieuwe redacteur van de derde vaste rubriek Den Haag vandaag. Gezien het feit dat het parlement tussen de kerst en de jaarwisseling op reces was, had hij voor de gelegenheid al een politiek interview opgenomen. Als ik het mij nog goed herinner met Willem Aantjes, de fractievoorzitter van het in 1975 kersverse CDA.

“HET MOEST GEEN DROOGZWEMMEN WORDEN, KEES ZORGDE ERVOOR DAT HET PROEFPROGRAMMA OOK ECHT WERD UITGEZONDEN”

Beeld & Geluid

Foto uit 1981 vanuit RK6 in het Muziekpaviljoen

Links NOS-radiotechnicus Pieter Leen, rechts presentator Racké.

Tijdens die tumultueuze ontmoeting deelde Kees Buurman ons mee dat hij ons vijven had uitgekozen om deel te nemen aan de redactie van een nieuw radioprogramma dat vanaf 5 januari 1976 op de vijf werkdagen zou worden uitgezonden. Onze rol zou het samenstellen zijn van een van de twee vaste rubrieken: Het nieuws van radio en tv. We moesten daarvoor vanaf één uur 's middags tot 11 uur 's avonds alle nieuwsprogramma's op radio en televisie af luisteren en monteren tot een actueel overzicht van die dag. Kees had ook een mooie titel voor die functie bedacht: *copytaster*, een begrip uit de Amerikaanse rtv-wereld.

Om te testen hoe zo'n uitzending daadwerkelijk zou gaan, werd afgesproken dat we een compleet proefprogramma zouden gaan maken. Maar het moest geen droogzwemmen worden. Kees zorgde ervoor dat die show ook echt werd uitgezonden in het bekende tijdslot van elf tot twaalf, het bekende uur kort voor middernacht en wel op Hilversum 1. De datum waarop dat zou gebeuren: dinsdag 30 december 1975.

Het werd een leuke, gezellige maar ook enigszins chaotische voorbereidingsmiddag en tegen de tijd dat het aan het eind van de middag donker werd, kwamen de broodjes en de drank op tafel.

De onderwerpen en de gasten van die eerste uitzending werden geregeld door twee voor de gelegenheid uit andere NOS-programma's gerekruteerde mannen: Hans. G. Janssen en Anne Boermans. Hans Janssen had zich al enige bekendheid verworven als de verslaggever van het bekende programma *Zoeklicht op Nederland* van Ben Dingerdis en door zijn eigen show *Hobbyscoop*, een technisch programma voor radioamateurs. Een uitzending vol van voor leken onbekende termen en piepgeluiden, die wel spottend De piepshow werd genoemd.

Tijdens het broodjesmoment kwamen ook Jany Bron en haar echtgenoot Charlie Nederpelt erbij. Jany Bron was een bekende jazz-zangeres in die tijd en zij zou de eerste maanden gaan fungeren als muzikantensteller van *Het Oog*, waarna zij binnen enkele maanden zou worden opgevolgd door de onlangs overleden Herman van der Velden. Charlie Nederpelt was de muzikaal leider van VARA's Dansorkest en hij had de begintune van het programma instrumentaal geschreven, aansluitend op de gezongen regels van *Gute nacht Freunde* van de Duitse zanger Reinhard Mey. De beroemde zinnen over de laatste sigaret en het "letztes Glas im Steh'n".

Gedenkwaardige avond

Om ongeveer half acht vertrok het hele circus, onder leiding van Kees Buurman en regisseur Simone

Wijnschenk, naar het Muziekpaviljoen op het toen nog niet helemaal voltooide Media Park in Hilversum, de locatie van waaruit het programma vele jaren zou worden uitgezonden. Het werd een voor mij en de andere jongens gedenkwaardige avond. De eerste echte uitzending van *Met het Oog op Morgen*. Ik weet niet meer welke onderwerpen Nico van Vliet die avond, kort voor oudjaar heeft besproken en er zullen ook nog niet heel veel mensen die eerste keer hebben geluisterd, maar dat zou binnen enkele maanden drastisch veranderen. *Met het Oog op Morgen* werd een megasucces en is dat tot op de dag van vandaag gebleven.

Kees Buurman had het goed gezien, een horizontaal geprogrammeerde radioshow met vaste bekende presentatoren en rubrieken was de toekomst. En die start op 30 december 1975 was dat ook voor de omroepcarrières van Derk Bolt, Leo de Later, Wim Bos en mijzelf.

In januari 2026 is het programma een halve eeuw oud en nog steeds een baken in de Nederlandse radioprogrammering. Nu dus op naar de eeuw! *Met het Oog op Morgen*: Proficiat!

Beeld & Geluid

Foto uit 1981 vanuit RK6 in het Muziekpaviljoen

Deze foto is kort voor of na de presentatie van de rubriek De krant van morgen gemaakt, de tweede van het bekende rijtje: 'De actualiteiten van radio en tv', 'De krant van morgen' en 'Den Haag vandaag'. Rechts van Racké zit Derk Bolt en links met papieren in de hand de auteur van dit stuk, Ben Kolster.

75 jaar televisie

Beeld & Geluid pakt uit

Op 2 oktober 2026 bestaat de televisie in Nederland precies 75 jaar. Reden voor Beeld & Geluid in Hilversum om flink in de bus te blazen.

door Benno Roozen

Het feestpakket bestaat uit drie onderdelen: een zoektocht naar oud video- en televisiemateriaal, een speciale tentoonstelling én het digitaal beschikbaar maken van honderdduizenden radio- en televisieprogramma's.

De Schatkamer

Als er al kritiek is op Beeld & Geluid, is dat in de vorm van een vraag. Wanneer kunnen we nou eens digitaal zelf een uitzending zoeken van de *Dik Voormekaar Show* of de *Showbizzquiz*? Welnu, dat wordt in mei 2026 werkelijkheid als Beeld & Geluid start met de Schatkamer. "Een online platform, waarbinnen bezoekers gratis kunnen grasduinen door honderdduizenden radio- en televisieprogramma's gemaakt door de publieke omroepen. Van *Swiebertje*, *Het Klokhuis* en *Kopspijkers* tot het *Radio 1 Journaal* en *Met het Oog op Morgen*", zo staat op de speciale website Beeldengeluid.nl/75-jaar-tv.

Heel Holland Zoekt

"Maar dat is maar een deel van het verhaal", zegt Bas van Teylingen. Hij is sinds begin dit jaar bij Beeld & Geluid verantwoordelijk voor de programmering en nauw betrokken bij een tweede poot van de activiteiten: Heel Holland Zoekt. Onder die noemer gaat Beeld & Geluid

met de bus naar vier locaties in Nederland, op zoek naar kleine of grote televisiespullen of opnames van bepaalde televisieprogramma's die niet bewaard zijn gebleven. "Niks is te gek, te raar of te klein", zegt Van Teylingen. "Het mag een script zijn van een comedyserie, zoals *Het zonnetje in huis*, een servet met het TROS logo erop, of een handgeschreven brief van Rudi Carrell. En we hebben nu al - nog voordat

we echt zijn gestart - mooie items binnen: een afvalbak van de *Willem Ruis Show* en een afwijzingsbrief van een deelnemer aan een datingshow uit de jaren 60. Heel Holland Zoekt staat in februari en maart in vier steden bij de bibliotheek. De laatste busstop is bij Beeld & Geluid zelf, waar tegelijkertijd ook een aflevering wordt opgenomen van *Tussen kunst en kitsch* (AVROTROS).

Van Teylingen denkt dat het vooral mediamensen zijn waar ze materiaal van gaan krijgen, op Betamax of VHS, of gewoon op papier. De organisatie hoopt ook op particuliere opnames van beroemde verloren tv-programma's zoals bijvoorbeeld *Ja zuster, nee zuster*. "De VHS-banden zijn aan het vergaan, dus het is nu tijd voor actie", voegt Van Teylingen er snel aan toe. "En in de loop van 2026 kunnen bezoekers de objecten die zijn gekregen dankzij Heel Holland Zoekt natuurlijk bij Beeld & Geluid komen bewonderen als we ze tentoonstellen."

Verwonderen

Het derde onderdeel van de viering van 75 jaar televisie is de zone Verwonderen, die onlangs in het Mediamuseum werd geopend. Verwonderen toont de bezoekers de 'hardware': nostalgische televisies, videorecorders, maar ook (transistor)radio's, pick-ups, walkmans, etc. Die hangen deels aan de muur en zijn deels geplaatst in nostalgisch nagebouwde woonkamers.

De nationale campagne Heel Holland Zoekt is mogelijk gemaakt dankzij de VriendenLoterij. Wie materiaal wil aanbieden kan terecht op Heelhollandzoekt.nl

Fotorubriek

Iets meer dan de helft van de twintig NTS'ers uit het vorige nummer is herkend. Lezers herkenden Arnold van Veluwe, een cameraman die vele nieuwe medewerkers heeft opgeleid bij Santbergen. Verder waren er een aantal beeldtechnici te zien, Han van de Broek en Wim de Graaff onder andere. Dank voor alle reacties.

Op deze nieuwe serie staan een paar bekende gezichten, zoals Leen Timp op foto 15 en journaallezer Coen van Hoewijk op foto 17. Dat geeft aanknopingspunten met de bijbehorende lijst namen. Waarschijnlijk ook in deze serie portretten zijn bijvoorbeeld D.J. van der Linden, S. van Ling, H.C. Rebel, Wim Zwerus en C. Ides-Mei te zien. Helpt u mee de puzzel compleet te maken?

Wilt u de namen en de foto's van eerdere edities terugzien? Dan kan via deze link: recordermagazine.nl/nts-medewerkers. Reacties zien we graag tegemoet op redactie@recordermagazine.nl.

door Liselotte Doeswijk

Geschiedenis van de kabeltelevisie in Nederland

PTT Persdienst

PTT Persdienst

Robert Briel

De ontwikkeling van kabel-tv is nauw verweven met de opkomst van commerciële televisie. Het succes van zendpiraten maakte duidelijk dat de publieke omroepen bepaalde behoeften van de kijkers lieten liggen. De eerste pogingen van commerciële omroepen om de Nederlandse markt te bereiken verliepen via de kabel, maar de doorbraak kwam uiteindelijk via de satelliet.

door Robert Briel

Zendpiraten

Eind jaren 70 begonnen zendpiraten te vissen in de 'kijkersvijver' die tot dan toe alleen toegankelijk was voor de publieke omroepen. Dankzij de breed en zijd verbreide kabelnetten, die allemaal gevoelige ontvangstinstallaties hadden staan, en de opkomst van de goedkope videorecorder begonnen zendpiraten eigen programma's uit te zenden via de kabelnetten.

Het principe was simpel: je huurt een videofilm en speelt die af op een videorecorder. Daarachter plaats je een kleine tv-zender die instraalt op de ontvangers van het kabelnet, na afloop van de reguliere uitzendingen. Door het gebruik van zwakke zenders was het voor de opsporingsambtenaren van de PTT Radiocontroledienst vrijwel onmogelijk deze kabelpiraten op te sporen. Geen wonder dat die in de loop der tijd steeds brutaler werden.

“Met tv-piraterij was geld te verdienen”

ondernemende lieden dat er met dergelijke tv-piraterij ook geld te verdienen viel. Weekblad *Weekend* produceerde een wekelijkse talkshow, die door verschillende piraten

Bingo! Een gat in de markt was gevonden. Na de laatste uitzendingen van de Nederlandse, Belgische en Duitse tv-zenders wemelde het van de tv-piraten op alle kabelnetten van Nederland. Aanvankelijk alleen met gehuurde speelfilms, maar al snel ook met eigen programmering en reclamespotjes. In de grote steden waren op een gegeven moment tientallen piraten actief, die duidelijk maakten dat de bestaande televisie een aantal behoeften van de kijkers liet liggen, zoals late speelfilms, porno of lokale nieuwtjes en advertenties.

Geld verdienen

Aanvankelijk waren het alleen amateurs die zich hiermee bezighielden, maar al gauw beseften

Robert Briel

Testbeeld Amsterdamse piraat Edison TV

Kabel tv	Zender	Zendergegevens	Kanaal
2	Ned. I	Lopik	K 4
4	mid.kan.		
5	BRT I	Schoten	K 62
7	DLD II	Wesel	K 35
8	DLD I	Kleef	K 46
11	Ned. II	Lopik	K 27
22			
26	B4 Satellit	ECS	K -
29			
40	DLD III	Wesel	K 48
64	BRT I	Egem	K 43

Kabel Televisie Amsterdam B.V.

Kabel FM	Zender	Zendergegevens	Ontv. freq.
87,5 2e kamer	lijnverbinding		
88,2 Ned. I	Lopik	TV	K 4
88,8 Ned. II	Lopik	TV	K 27
89,7			
90,2			
90,9 Hilv. IV (II)	Lopik	FM	98,8
91,5 Hilv. III	Lopik	FM	96,8
92,4 Hilv. I	Lopik	FM	92,6
92,9			
93,6 Hilv. II	Fievoland	AM	747 kHz
94,0 Stad	lijnverb.		
94,6 Hilv. V	Fievoland	AM	1008 kHz
95,4 BRT II	Schoten	FM	97,5
95,9 BRT III	Schoten	FM	89,0
96,6 BRT I	Egem	FM	95,7
97,0 WDR II	Langenberg	FM	99,2
97,6 WDR III	Langenberg	FM	95,1
98,4 WDR I	Langenberg	FM	88,8
99,1 AFN	Soesterberg	FM	103,3
99,7 BBC ES	Orfordness	AM	648 kHz
100,6 BFBS	Langenberg	FM	96,5
101,1 BBC IV	AM		200 kHz
101,8			
102,4 Lokaal*	lijnverbinding		
103,3			
103,8 RTBF H/Lok	Wavre	FM	93,2
104,5			

* Concertzender, gemeenteraadvergaderingen, Kerk in Mookum e.a.

Storing?

Controleer eerst uw aansluitsnoer (tussen uw toestel en de wandcontactdoos). Informeer ook bij uw bureu of zij dezelfde klachten hebben. Bel dan pas KTA! Tel. 020 - 868686.

Robert Briel

Zenderoverzicht kabeltelevisie Amsterdam (KTA) in 1983.

Robert Briel

Kabelexploitanten zoals KTA moesten regelmatig netten afsluiten wegens 'piratenslots'

in een aantal steden werd uitgezonden. De programma's werden betaald uit de opbrengst van reclamespots die winkeliers maar al te graag wilden plaatsen. In grote steden verschenen tv-gidsen met de piraten-programmering.

Vanzelfsprekend bleef de overheid niet stilzitten en ook de auteursrechthebbers maakten zich kwaad. Kabelexploitanten werden verplicht hun netten af te sluiten voor piraten en daarmee was de lol er gauw af. Maar de tv-piraten hadden één ding duidelijk gemaakt: er was ruimte voor veel meer programma's op de kabel. Het succes van de piraten had positieve gevolgen; de Nederlandse omroepen voerden (eindelijk!) een late film in op de weekends en op verschillende plaatsen werd lokale televisie toegelaten. Niet commercieel, wel te verstaan. Het gevaar was gekeerd, de piraten de mond gesnoerd en kijkers kregen mondjesmaat wat ze graag wilden zien.

Satelliet

De volgende bedreiging kwam uit de hemel. Vanaf de satelliet wel te verstaan. Europa kent een echte pionier op het gebied van satelliettelevisie: Sky Channel. Het begon met een slimme ondernemer, Brian Haynes, voormalig producent bij o.a. Thames Television, die in Amerika pioniers als Ted Turner had gezien. Dat moest ook in Europa kunnen, televisie per satelliet. In 1981 bracht hij zijn ideeën in de praktijk en richtte in oktober van dat jaar Satellite Television plc op. Hij huurde zendtijd op de experimentele satelliet OTS-2 en begon op 26 april 1982 een bescheiden programma uit te zenden, twee uur per avond.

De enige landen waar het programma ontvangen mocht worden waren Noorwegen en Finland, waar het signaal op de kabel werd gezet. In juni 1983 nam het bedrijf News International van de Australische mediamaat Rupert Murdoch een meerderheidsbelang in de onderneming en werd het station omgedoopt in Sky Channel. Het kanaal verhuisde naar een nieuwe krachtige satelliet waarmee men vanaf januari 1984 vijf uur per dag ging uitzenden.

Op dat moment was het Franse TV5 al toegelaten op de Nederlandse kabel, maar Sky Channel zat nog in de wachtkamer. TV5 was niet zo'n probleem: het was een organisatie van publieke omroepen uit Frankrijk, België en Zwitserland. Sky Channel was echter een commerciële omroep. Tot ieders verrassing besloot Eelco Brinkman, de toenmalige minister van WVC, in mei van 1984 dat Sky Channel en andere commerciële omroepen toch op de Nederlandse kabel mochten. Onder een paar voorwaarden: de programma's mochten niet in het Nederlands worden ondertiteld en de reclameboodschappen mochten niet specifiek op ons land zijn gericht. Van de ene op de andere dag verscheen Sky toen op vrijwel alle kabelnetten in ons land. En dat was het begin van het einde voor kabeltelevisie.

Europa TV

Terwijl Sky Channel aan het begin van een verovering van het Europese publiek leek te staan, kwamen er zenders als de muziekzender Music Box, het sportnet Screensport en andere pan-Europese initiatieven. Een aantal Europese publieke omroepen deed een poging mee te gaan in deze ontwikkeling via Europa TV. De NOS, de RAI uit Italië, RTP uit Portugal en de RTE uit Ierland sloegen de handen ineen om samen een pan-Europees programma te gaan brengen. Het zou een uit advertenties te betalen zender worden die werd opgezet als tegenwicht van commerciële aanbieders als Sky Channel. De Nederlandse overheid stak er het nodige geld in, maar alle goede bedoelingen ten spijt bleek Europa TV niet levensvatbaar. De belangstelling van zowel de kijkers als de adverteerders bleef uit. Eind november 1986 stopte Europa TV met uitzenden.

Kennelijk was het nog te vroeg voor een pan-Europees kanaal van publieke omroepen. Toch was er een beweging in gang gezet: het populaire Veronica muziekprogramma Countdown werd uitgezonden via Europa TV en er werden zelfs speciale Engelstalige afleveringen voor gemaakt door producent Rob de Boer Productions. Toenmalig presentator Adam Curry werd een ster in Portugal en mensen als Lex Harding leerden de impact van satelliettelevisie kennen.

DJ Kat Show

Aan het hoofd van Sky Channel stond de Brit Patrick Cox, die druk bezig was de grenzen te verkennen wat allemaal mogelijk was in de verschillende landen. Hij had met name zijn ogen gericht op Nederland, dat met zijn vergevorderde bekabeling een van de grootste markten voor de zender kon zijn. Zijn eerste stap richting de Nederlandse markt was: investeren in Nederlands talent en producties. Zo kwam het dat wekelijks vele uren televisie op Nederlandse bodem werd gemaakt - in de Engelse taal - voor het internationale Sky Channel. Cox had ingezien dat je alleen een lokale markt kan veroveren als je ook lokaal investeert. Dus werden er discoshows opgenomen in een discotheek in Utrecht en presenteerde Linda de Mol het dagelijkse kinderprogramma *The DJ Kat Show*.

Met zoveel Nederlandse producten was de tijd rijp om de grenzen verder te gaan verkennen. Binnen een paar jaar was het zover dat Sky Nederlands ondertitelde programma's kon uitzenden, met ook Nederlandse reclamespots en dat allemaal doordat de regels onder Brinkman steeds soepeler geïnterpreteerd werden. Op een gegeven moment was het Kabelbesluit zodanig geformuleerd dat het in feite mogelijk was een commercieel station op Nederland te richten. De enige voorwaarde waaraan men moest voldoen, was dat de zender ook elders met een officiële licentie geheel hetzelfde programma moest uitzenden.

Slechts weinig mensen hadden door dat dit mogelijk was. Patrick Cox was daar één van en toen Murdoch in 1988 besloot Sky Channel uit Europa terug te trekken en zich te concentreren op het Verenigd Koninkrijk begon Cox plannen te maken voor een commercieel Nederlands tv-station dat TVN zou moeten heten; TV Nederland. Hij klopte bij veel al dan niet Nederlandse partijen aan, waaronder natuurlijk het Luxemburgse CLT en Veronica, maar om de een of andere reden 'klikte' het niet tussen Cox en Veronica. Ondertussen was er een zaadje geplant bij de CLT, waar men al lange tijd wachtte op een uitbouw van het commerciële tv-imperium richting Nederland. Henri Roemer wist zich nog te herinneren hoe een delegatie van de CLT met enige regelmaat een hotelkamer huurde in Maastricht om te kijken naar de Nederlandse televisie en dan vooral op de avonden dat de Veronica Omroep Organisatie uitzond, die verreweg het jongste publiek trok.

TV10

Een andere man die deze u-bocht doorhad was media-adviseur Peter Jelgersma, die claimt de bedenker te zijn van het TV10 idee: "Op 16 februari 1989 ben ik naar Joop van den Ende gestapt met het idee. Daarna stapte VCI (Venture Capital International) erin voor de financiering. Voor de juridische constructie koos ik dezelfde opzet als voor Radio 10. Dat betekende een lokale zender in Milaan, Rete Zero, die Jeroen Soer en ik daar huurden om daar het programma tegelijkertijd uit te zenden. Dat ging bij de radio, dus dat zou ook bij de televisie zo gaan. Maar Van den Ende en VCI

Robert Briel

Tot ieders verrassing mocht Sky Channel in 1984 toch op de Nederlandse kabel.

“KinderNet was de eerste, maar de échte omwenteling kwam met RTL-Véronique”

Robert Briel

KinderNet was vanaf 11 november 1988 actief op de Nederlandse kabel en daarmee de eerste commerciële zender op Nederland gericht.

vonden deze constructie fout en wilden een nieuwe constructie in Luxemburg. Andries Overste (een voormalige ambtenaar van WVC) raadde deze constructie aan. Ook de TROS is toen betrokken geweest. Ik ben nog met Henri Minderop naar Milaan geweest." Het resultaat is bekend: TV10 kreeg weliswaar een licentie om uit te zenden via de Astra-satelliet van de Luxemburgse overheid, maar dit was niet voldoende om geaccepteerd te worden onder de Nederlandse regelgeving.

Ondertussen gingen personen binnen Veronica en de CLT wel door met het idee. En zij hadden de beste kaarten: de CLT was de enige die de officiële status van omroep had in het Groothertogdom. Bovendien zond men al sinds de jaren 50 commerciële Nederlandse radioprogramma's uit, dus televisie zou een logisch vervolg zijn op deze situatie. Die Nederlandstalige uitzendingen stelden niet veel meer voor: vroeger was men de halve dag in de lucht via de 208 meter middengolf, maar door de komst van zeezenders als Veronica en Noordzee was het luistercijfer afgebrokkeld en beperkte men zich tot een half uur 's avonds 'voor de zekerheid'. Achteraf een slimme beslissing, want het maakte het verhaal rond RTL-Véronique makkelijker.

Begin van het einde

Hoewel het algemeen idee is dat RTL-Véronique de allereerste op Nederland gerichte commerciële zender is, is dat niet waar. Zelfs als we ook TV Noordzee van vijftig jaar eerder niet meetellen. De eer gaat naar het piepkleine themazendertje KinderNet, dat al vanaf 11 november 1988(!) actief was op de Nederlandse kabel. Na wat mogelijkheden te hebben bekeken besloot KinderNet een licentie aan te vragen bij het Britse ITC, de Independent Television Commission, die televisiezaken in Groot-Brittannië regelde. Met deze licentie op zak kon KinderNet aan de slag gaan en was zodoende de eerste commerciële zender op Nederland gericht.

Maar de échte omwenteling kwam natuurlijk pas met RTL-Véronique. Het is opvallend dat het daarna nog vele jaren duurde voordat de Nederlandse overheid commerciële televisie van eigen bodem toestond. De meeste zenders opereren nu met een Nederlandse licentie, met uitzondering nog van RTL4 en RTL5, die ondanks protesten van het Commissariaat voor de Media, nog steeds met een Luxemburgse licentie werken.

De satelliettelevisie, waarmee RTL-Véronique in Nederland mogelijk werd, leverde ook nog veel andere commerciële zenders op, meestal Nederlandse versies van internationale kanalen, zoals Eurosport, Discovery, MTV, National Geographic, CNN, BBC World, Euronews en een groot aantal andere. Een groei die echter tot stilstand is gekomen nu nieuwe technieken ervoor zorgen dat er op andere wijze meer programma's in onze huiskamer komen.

Omroep Gelderland blijkt terug

In een vierdelige
podcastserie kijkt
Omroep Gelderland terug
naar de beginperiode,
40 jaar terug.

door Benno Roozen

“Alles kon, je mocht alles uitproberen, je leerde veel en werkte keihard met één groot team”. Woorden van René van de Kolk (55) uit Apeldoorn, tussen 1990 en 1999 programmatechnicus bij de regionale Omroep Gelderland in Arnhem. Die omroep bestond op donderdag 1 mei 2025 precies 40 jaar. Op die dag zond Omroep Gelderland een hele dag oude radiofragmenten uit. Die zijn nog altijd terug te horen op Spotify. Maar een speciaal programma of een jubileumweek op de radio zat er niet in. Jammer, en dus was het initiatief voor een podcastreeks niet ver weg. “De huidige medewerkers van Omroep Gelderland werken aan actuele items en maken radio anno nu. Met wat er in de beginperiode van de omroep gebeurde is men niet zo bezig. Daarom is het zo leuk om het unieke van toen weer eens te luisteren. De presentatoren, de vormgeving en de items bijvoorbeeld.”

Als 20-jarig jochie werkte René van de Kolk bij Omroep Gelderland, waarna zijn carrière hem bracht langs zenders als Radio 538, BNR Nieuwsradio en AT5. Zijn negen jaren bij Omroep Gelderland bleken de basis te hebben gelegd voor een oude liefde die niet roest. Hij heeft dan ook vele, vele uren opnamen liggen van het regionale radiostation. De eerste tien jaar waren een pioniersfase vol bevoegenheid. Met programma's als *Hoogte 80* (Wim Gerritsen) en *Platen op verzoek* (Arie Ribbers) behaalde de omroep marktaandeel tot 30%. “Het was een prachttijd waarin iedereen dag en nacht werkte aan één product,” vertelt Van de Kolk. Toen stond radio nog centraal. De uitzendingen - verzorgd door een kleine maar enthousiaste redactie - kwamen vanuit een voormalige school uit 1930 aan de Rosendaalseweg 704 in Arnhem.

Het 40-jarig jubileum van Omroep Gelderland wordt aldus gevierd met een driedelige podcastserie: *40 jaar Omroep Gelderland 1985 -*

1995. Die wordt gepresenteerd door Bert Kranenburg. Tegenwoordig presentator voor KRO-NCRV op NPO Radio 5 (*BertOp5*, ma t/m do van 16.00 - 18.00 uur), vanaf 1989 was hij freelance presentator voor Omroep Gelderland. Verder betrokken zijn Jan van Dalen, André Kuiper, Hans Pasman, en initiatiefnemer René van de Kolk dus. Hij runt tegenwoordig het bedrijf Blue

House Media in Apeldoorn. Dat bedrijf produceerde ook deze podcastreeks.

**“Een prachttijd,
iedereen werkte
dag en nacht aan
één product”**

De serie telt drie afleveringen en kijkt terug op de beginjaren van de omroep. In de

eerste aflevering praat Bert Kranenburg onder meer met Corine van Dijk, 15 jaar lang presentator van het ochtendprogramma tussen 6.00 en 9.00 uur. Gast is ook de 80-jarige Arie Ribbers (niet te verwarren met zanger Arie Ribbens), die jarenlang het programma *Platen op verzoek* voor zijn rekening nam. Ook aan tafel zit Peter van den Hout, 35 jaar

Tijdens de opname van de podcast. V.l.n.r.: Peter van den Hout, Corine van Dijk, Andre Kuiper, Hans Pasman, René van de Kolk, Arie Ribbers, Bert Kranenburg

verslaggever en later presentator bij Omroep Gelderland, hij presenteerde *Dubbeluur* tussen 10.00 en 12.00 uur. Deze podcastaflevering zit vol met jingles en vormgeving van oude programma's.

Aflevering twee heeft de techniek als hoofdthema, met radiotechnici Jan van Dalen, Cees Slevén en Hans Pasman. Zij praten over hun werk, het pionieren, de gebruikte technieken en de liefde voor het vak. In aflevering drie zijn oud-directeur Muus Groot (83) uit Eerbeek en voormalig programmadirecteur Jan Westerhof (71) uit Apeldoorn te horen. Muus Groot kwam van Radio Oost, waar hij in 1981 ging werken. Jan Westerhof zorgde voor de komst van tv bij Omroep Gelderland (op 1 november 1996), werd later zendermanager van NPO Radio 1 en Radio 5 en directeur Radio bij de NPO.

Scan de QR-code voor de podcast-serie of ga naar: Gld.nl/jubileum

RECORDER PODCAST

In gesprek met Paul Römer

door Peter Schavemaker

Frank Ebbe

In september 2025 verscheen *Wat is gewoon?*, een autobiografie van Paul Römer (1962) waarin hij terugblik op veertig jaar televisie, formats en Hilversumse macht.

Peter Schavemaker sprak met hem over zijn band met televisie. Over de vroegste televisieherinneringen aan NCRV's *Kijkkast* met Gompie de walrus en de eerste keer in de televisiestudio bij Sinterklaas, mee naar *T Spant erom* waar zijn bekende vader Piet spelleider was, tot en met het internationale succes van *Big Brother*. Als telg uit een bekende mediafamilie was Paul aanvankelijk niet geïnteresseerd in een loopbaan bij de tv. Maar het bloed kroop waar het niet gaan kan en hij belandde alsnog bij de TROS. Als producent bij achtereenvolgens TROS, John de Mol producties en Endemol, stond hij aan de wieg van enkele spraakmakende programma's, waarvan *De grote donorshow* waarschijnlijk wel het meest controversieel was.

Het gesprek is gelardeerd met bijzondere fragmenten uit het archief van Beeld & Geluid. Beluister de podcast via de QR-code.

Recordermagazine.nl/paul-romer

De Vrije Uitgevers
ISBN: 9789083197159
Prijs: € 19,90

BEROMÜNSTER & ANDERE BEROEMDE GEHUCHTEN

Je stemde je radio niet af op frequentie, maar op de plaatsnaam van de zender. Zo werden kleine plaatsen als Hilversum, Droitwich, Vigra en Allouis wereldberoemd in Europa.

door Peter Veenendaal

In 1923 verzorgde de Nederlandse Seintoestellen Fabriek (NSF) haar eerste reguliere radio-uitzendingen vanuit Hilversum, om de verkoop van radiotoestellen te stimuleren. Daardoor werd Hilversum de bakermat van de Nederlandse omroep en verscheen de plaatsnaam vanaf de jaren 30 op de glazen afstemschalen van de destijds zo fraaie radiotoestellen. Zo werd Hilversum in heel Europa een begrip. Net als talloze andere locaties, die zonder radiomasten nooit zo bekend zouden zijn geworden.

Wat al die exotische plaatsnamen met elkaar gemeen hadden, was dat hun locatie bijzonder geschikt was voor het verzenden van radiosignalen via korte golf, middengolf of lange golf. Bijvoorbeeld door hun hoge ligging, of in de buurt van open water, of omdat ze netjes in het

midden van het land lagen zodat de radioprogramma's alle uithoeken zouden bereiken.

Welke namen er op de afstemschalen te lezen waren was afhankelijk van de regio waar het radiotoestel werd verkocht. Er waren aparte zenderschalen voor Noord-, West- en Zuid- en Oost-Europa. Vooral de zenders die overdag of 's avonds goed te ontvangen waren werden vermeld, en verder de 'grote jongens' met een gevestigde naam. Die laatste categorie bestond vooral uit Europese hoofdsteden en andere grote plaatsen. Dit verhaal richt zich op de minder bekende namen die mede daardoor bij de luisteraars tot de verbeelding spraken.

Beromünster

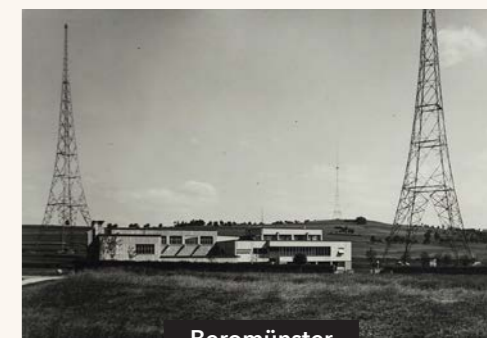
Een van de bekendste plaatsnamen op de radio's in onze regio is die van Beromünster. Daar begon in 1930 Radio Beromünster met uitzendingen voor het Duitstalige deel van Zwitserland, als tegenwicht voor de Nazi-propaganda vanuit Duitsland. Met een krachtige 60 kW middengolfzender in het midden van het land had Radio Beromünster vanaf 1931 een groot bereik. Mede door een enorme zendmast met een hoogte van 215 meter. In de Tweede Wereldoorlog was de zender vanuit het neutrale Zwitserland een belangrijke bron van informatie voor luisteraars in Duitsland en andere Duitstalige gebieden. De zender werd gezien als een symbool van vrijheid en onafhankelijkheid in een tijd van onderdrukking.

Droitwich

Droitwich is ook een oude bekende en thuisbasis van de BBC. Dat zendstation werd in 1934 in gebruik genomen om een breed publiek te bereiken met nieuws en amusementsprogramma's. Dankzij krachtige zenders werd het gehele Verenigd Koninkrijk bestreken met uitzendingen op de middengolf. Op de lange golf reikte Droitwich zelfs veel verder. Net als Beromünster had Droitwich een forse antenne van 213 meter. Toen de bouwers van die mast iets over de helft waren gingen ze in staking, omdat ze meer geld eisten voor die gevaarlijke klus. Ze kregen hun zin. Zo kon Droitwich ook tijdens de oorlog een belangrijke rol spelen om het moreel van de bevolking hoog te houden. De frequentie werd wel gewijzigd in die van een station in Calais, om te voorkomen dat Duitse bommenwerpers het radiosignaal zouden gebruiken voor navigatie. Op D-Day zond Droitwich gecodeerde boodschappen uit in de vorm van een gedicht.

Athlone

Ter gelegenheid van het 31ste Internationale Eucharistisch Congres in 1932 werd in het Ierse stadje Athlone in allerijl een radiozender gebouwd. Radio Athlone deed uitgebreid verslag van die katholieke viering in Dublin, die door een half miljoen Ierse gelovigen werd bijgewoond. Na dat congres werd de zender weer snel uitgezet, zodat het zendstation in alle rust kon worden afgebouwd. In 1937 werd de

Beromünster

Museum für Kommunikation Bern

Droitwich

BBC

Athlone

RTE

RADIOGOLF: KORT, MIDDEL EN LANG

Vóór de FM zonden omroepen uit op drie verschillende banden met een andere techniek: de AM (voor de liefhebbers: AmplitudeModulatie). De middengolf, met golflengten van 180 tot 600 meter, werd gebruikt voor landelijke of regionale uitzendingen. De lange golf (golflengten van 1 tot 10 kilometer) werd vooral gebruikt om grotere afstanden te overbruggen. Dat kost wel heel veel energie en vergt enorme antennes. De korte golf (golflengte van 10 tot 150 meter) was en is het medium voor internationale omroepen. Deze radiogolven worden door de ionosfeer weerkaatst en volgen zo de kromming van de aarde.

naam veranderd naar Radio Éireann, de officiële nationale omroep van Ierland. De zender speelde een cruciale rol in het bevorderen van de Ierse taal en cultuur, wat bijdroeg aan de heropleving van de taal in de 20e eeuw.

Vigra

De naam Vigra roept vandaag de dag waarschijnlijk andere associaties op, maar voor radioliefhebbers verwijst het naar een middengolfstation op het gelijknamige eilandje voor de Noorse kust. Staatsomroep NRK bouwde daar in 1934 een station met een krachtige 100 kW zender die als het donker werd in heel Europa kon worden ontvangen. Overdag werden vooral de Noorse en Schotse eilanden en kustgebieden bediend. Vanaf 1952 zond Vigra uit via een stalen mast met een duizelingwekkende hoogte van 243 meter. Voor de veiligheid van het vliegverkeer werd de mast in 1999 iets gekortwiek. In 2011 ging de middengolfzender uit de lucht en moest het Noorse leger eraan te pas komen om de zendmast met springstof neer te halen.

Kalundborg

Kalundborg in Denemarken mag niet ontbreken in deze onvolledige opsomming. Ook dat kleine havenstadje, aan de westkust van Seeland, dankt zijn bekendheid uitsluitend aan de radio. De Deense omroep bouwde daar in 1927 een krachtig zendstation waarmee niet alleen heel Denemarken maar ook de omliggende landen werden bereikt met middengolffuitzendingen. Later werd ook via de lange golf uitgezonden. De zendmast stond op een open terrein aan de kust, vrij van stadse storingen. In 1951 werd een nieuwe frequentie in gebruik genomen, waarmee ook Nederland gemakkelijk werd bereikt. Kalundborg was 80 jaar op de middengolf te beluisteren. Pas in 2007 viel het doek. De zender wordt nu gebruikt voor maritieme communicatie.

Hörby

Hörby is een plaatsnaam die voor de radio bedacht lijkt. Daar, in het zuidelijkste puntje van Zweden, bouwde de Zweedse omroep in 1928 een middengolfzendstation met een bescheiden vermogen van 10 kW. Die locatie was zo ver mogelijk verwijderd van het noorderlicht, dat het radiosignaal stoort. In 1937 werd Hörby uitgerust met een zender van 100 kW en een zendmast van 127 meter. Daardoor was het station in Noord-Europa goed te beluisteren. Het station werd later uitgebreid met kortegolfzenders, waarmee ook Midden-Europa werd bereikt.

Allouis

In het hart van Frankrijk ligt het kleine dorpje Allouis, sinds 1939 thuisbasis van een zendstation voor korte golf- en langegolffuitzendingen van de Franse publieke omroep. De antennes van het station werden in 1944 verwoest door het terugtrekkende Duitse leger. Drie jaar later kreeg Allouis een nieuwe langegolfzender van 250 kW, waarmee het programma landelijk werd verspreid. Stapsgewijs werd het zender-

Telepensionistenes Forening, Ålesund

Vigra

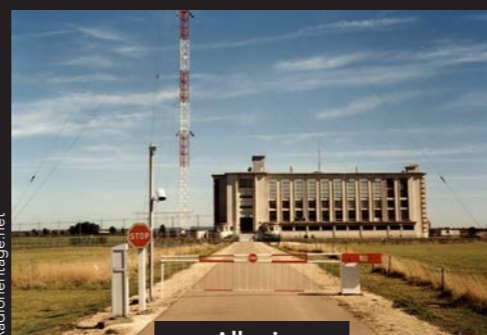
TV Kalundborg

Kalundborg

Hörbyradioforening.se

Hörby

Radioheritage.net

Allouis

Erich Schwarzkopf

Königs Wusterhausen

vermogen verhoogd tot 2000 kW in 1981. Het signaal van France Inter op de 162 kHz was tot 2016 (!) in heel Frankrijk maar ook in Nederland uitstekend te horen en heeft het op de lange golf dus veel langer volgehouden dan de meeste luisteraars. Tegenwoordig wordt Allouis nog steeds gebruikt om tijdseinen van een atoomklok uit te zenden, waarmee andere klokken worden geijkt.

Königs Wusterhausen

SKW op oude zenderschalen staat voor het onmogelijk lange Sender Königs Wusterhausen, het oerstation van de Duitse publieke omroep. Met een zender en antenne van het leger uit de Eerste Wereldoorlog werd in december 1920 door de Duitse Reichspost een kerstconcert uitgezonden vanuit Königs Wusterhausen, nabij Berlijn. Het was de eerste uitzending met spraak en muziek in Duitsland. Daarna ging het snel. In 1925 werd het station uitgebreid met een sterke middengolfzender en zendmasten van 100 en 210 meter én een toren van 243 meter hoogte: de Deutschlandsender. In de jaren daarna kwam er een langegolfzender bij, Deutschlandsender II, en een kortegolfzender voor internationale uitzendingen: de Weltrundfunksender. Toen de Nazi's in 1933 aan de macht kwamen werden alle zenders gretig ingezet voor propagandadoelinden. Na de oorlog ging het station in de DDR door met uitzenden. De centrale toren bezweek in 1972 onder een zware novemberstorm. Het station is nu een radiomuseum.

RIAS

RIAS (Berlijn)

Nieuwe afkortingen

Na de bevrijding van Europa verschenen er nieuwe namen op de zenderschalen, meestal in afkortingen. Behalve in Oostenrijk, waar de zender Rot-Weiss-Rot opdook met een naam als een voetbalclub, vernoemd naar de kleuren van de nationale vlag. Het station werd in 1945 door de Amerikaanse bevrijders opgezet als middengolfzender en was de oorsprong van de nieuwe publieke omroep. Het bestaat nog steeds.

DE MINDER
BEKENDEN NAMEN
SPRAKEN TOT DE
VERBEELDING

In Berlijn deden de Amerikanen iets soortgelijks: RIAS Berlin (Rundfunk im Amerikanischen Sektor) was in de lucht van 1946 tot 1993. Het station was een brug tussen West- en Oost-Duitse luisteraars, met nieuws en cultuur. In de DDR was luisteren streng verboden. AFN was de bekendste nieuwkomer. Het American Forces Network zond informatie en hippe muziek uit voor de troepen in Europa. Die muziek trok ook veel jonge Europese luisteraars. De Britse evenknie, BFN, was minder bekend maar was ook enige tijd te vinden op de naoorlogse zenderschalen.

Het einde van de exotische zendernamen

Vanaf het eind van de jaren 50 verdwijnen al die exotische zendernamen geleidelijk van de radioschalen. Door de uitvinding van de transistor werden radio's veel kleiner en was er domweg minder ruimte op de afstemschalen. Luisteraars richtten zich vooral op nationale en later regionale zenders via de Middengolf en, vooral, de FM. Die werd in de jaren 60 erg populair door de betere geluidskwaliteit, maar het bereik van FM-zenders is nu eenmaal beperkt. Door de komst van digitale radio verschijnen er de laatste tijd mondjesmaat weer wat buitenlandse zenders op de radioschermpjes.

Carrièreswitch

In de nieuwe rubriek Carrièreswitch komen oud-omroepmedewerkers aan het woord die een opvallende overstap maakten buiten de omroep.

Ferry Verheij

Sjors Fröhlich

“Heel veel zin in tweede ambtsperiode als burgemeester”

door Klaas Doornbos

We spreken Sjors Fröhlich op de dag dat hij voor een tweede termijn tijdens een speciale raadsvergadering wordt geïnstalleerd als burgemeester van de gemeente Vijfheerenlanden. “Een bijzondere dag, maar ook een gewone werkdag”, zegt de radioman in hart en nieren die veel mensen zes jaar geleden verraste door zijn benoeming in eerste termijn. Hij heeft zichtbaar zin in nog eens zes jaar.

“Zo’n benoeming is – ook voor een tweede termijn – een traject van maanden, waarbij je met heel veel mensen overlegt, van de vertrouwenscommissie van de Raad tot aan de Commissaris van de Koning, allerlei maatschappelijke organisaties en uiteraard het college. Ook heb ik zelf heel goed nagedacht over een tweede termijn. Voor mij was het snel duidelijk. Ik heb het hier heel erg naar de zin. Het past bij mij.

Overall waar ik geweest ben - of het nou bij de NCRV is of de NOS of BNR. Ik heb altijd langere periodes bij organisaties gewerkt. En ik heb nu heel veel zin in een nieuwe periode.”

Tussenuur

Niet veel radiomakers kunnen zeggen dat hun nationale radio-loopbaan begon toen ze 14 jaar oud waren. Voor Sjors geldt dat wel. “Ik was vanaf heel jong al gek op het

medium. Thuis in Meerkerk in de weer met bandrecorders en al snel actief bij de lokale piraat. Tot ik in 1982 in de krant een oproep las van de NCRV die een jongerenproject startte. Ik heb direct geschreven en ik herinner me als de dag van gister dat de postbode een brief bezorgde met het oranje logo van de NCRV. Ik mocht meedoen aan de selectie! We startten met 50 kandidaten en uiteindelijk bleven er twaalf over die onder leiding van Fred van de Graaf en Job Boot op zaterdag aan de slag gingen met radioprogramma *Tussenuur*. Ik zat aanvankelijk in het redactieteam: items verzinnen en opnemen en ideeën aandragen. Op een gegeven moment moest ik een keer invallen als presentator en dat beviel zo goed, dat ik dat bleef doen. Ik vond het geweldig om in die studio’s rond te lopen. Zowel bij de NCRV als op het Media park. Ik keek mijn ogen uit en we bleven ‘s avonds tot we de laatste trein en bus naar huis moesten nemen.”

Informatief

Lag het accent aanvankelijk op jongerencultuur en popmuziek, later maakte Sjors de switch naar de informatieve kant. Hij werkte onder meer voor *Hier en Nu*, *Met het Oog op Morgen* en voor NOS Sport. Daarnaast runde hij met Peter Plaisier een eigen AV-productiebedrijf. “Ik ben altijd heel erg geïnspireerd door leuke en goede mensen om me heen die samen iets bedenken en maken.” Goede voorbeelden zijn *Cappuccino* en *Stand.nl*, prijswinnende programma’s waar Fröhlich nu na jaren nog dagelijks op wordt aangesproken. “*Cappuccino* was een programma dat gewoon klopte. Het paste precies bij het zaterdagochtendgevoel, met nieuws, muziek en de open telefoonlijn waarmee luisteraars spontaan konden inbellen.”

Einde aan presentatorschap

In 2008 maakte een neurologische aandoening aan de stembanden een einde aan het presentatorschap. “Eerst tijdelijk, maar na verloop van tijd moest ik een definitieve beslissing nemen. Ik ben gestopt met presenteren en heb daarna geweldige projecten mogen doen bij de NOS op verzoek van zendermanager Kees Toering. Op een gegeven moment

kwam BNR in beeld waar ze op zoek waren naar een hoofdredacteur. Daar ben ik in 2013 begonnen, tot mijn benoeming in 2019 als burgemeester. Ik zie zeker raakvlakken tussen mijn vorige loopbaan en nu: je houdt je bezig met een enorme diversiteit aan onderwerpen en moet vaak snel schakelen als zich een onverwachte situatie voordoet. Maar natuurlijk zijn er ook verschillen. De gemeentewereld is vaak een stuk formeler dan de mediawereld. En soms duren processen langer dan je soms zou willen. Maar zoals gezegd: ik heb heel veel zin in nog eens zes jaar.”

“Ik was vanaf heel jong al gek op het medium”

Op de linkerpagina v.l.n.r.:
Commissaris van de Koning
Hans Oosters, burgemeester
Sjors Fröhlich en kinderburgemeester Mats Weeda.

Foto rechts: Sjors Fröhlich
began als 14-jarige bij
Tussenuur

Beeld & Geluid

Kleur bekennen

ZIJLIJN EN

Er was de echte pleinoudste (87) iets akeligs overkomen. Een aardige jongeman had aangebeld met een naar verhaal over een gestolen tas, en of hij even mocht bellen. Je raadt het: toen de aardige jongeman binnen was verscheen er een tweede. Ze werd ruw op de bank geduwd en gedwongen haar portemonnee en pincode af te geven. En ze mocht twee uur lang niemand bellen. Dat heeft ze een half uur volgehouden. Toen belde ze haar dochter die om de hoek woont.

Het liep goed af. Los van de akelige ervaring was de schade beperkt; de pas was op tijd geblokkeerd en in de portemonnee zat een tientje. In de plein-app werd een waarschuwing rondgestuurd, en een signalement. Daarin werd gewag gemaakt van een donkere huidskleur. En de vraag gesteld of iemand iets had gezien of opgemerkt. Nou is huidskleur een nogal evident onderdeel van iemands uiterlijk dus niemand nam daar aanstoot aan.

Na de opschudding en het medeleven (we zijn een erg sociaal pleintje) ebde het verhaal snel weg. Tot er een paar weken later, op een zonnige zaterdagmiddag, buiten luide muziek aanzwol. Die bleek uit twee auto's te komen, die achter elkaar voor het huis van de burens werden neergezet. Ik bleef nog even staan kijken en zag uit elke auto een donkere jongeman stappen. Ergens in mijn hoofd gebeurde iets raars: ik moest aan de beroving van de pleinoudste denken. Het ging zo vanzelf dat ik ervan schrok. Kennelijk kun je als fatsoenlijk mens die probeert om een beetje netjes door het leven te gaan, toch zulke verbindingen in je hersens hebben.

En ik was niet de enige. De pleinapp toonde diverse burens die hetzelfde hadden gedacht, en zich ook zaten te schamen. En om het er nog even in te wrijven: een buurman meldde dat de mannen bij hem zaten te vergaderen. Hij had het ze verteld, en ze hadden er hartelijk om moeten lachen. Ze waren het wel gewend. Toen wou ik helemaal in een diep gat verdwijnen. Zo valt er nog elke dag wat te leren. Over de wereld, en over jezelf.

Informatie voor leden van de Vereniging van gepensioneerde medewerkers van media- en aanverwante organisaties

VGO

Bestuur: Voorzitter: Hella Liefthing, Vice voorzitter: Anton de Bekker, Secretaris: Hans Hoole, Penningmeester: Anneke Lazar, Leden: Gert Dekkers, Nico Haasbroek
Adres: Geversstraat 89, 2341 GD Oegstgeest, secretaris@vgomedia.nl
Website: www.vgomedia.nl
Ledenadministratie: ledenadministratie@vgomedia.nl

Uit het bestuur

Leuke dingen voor de leden

De onvermoeibare Nico Haasbroek, bestuurslid met als portefeuille 'Een beetje leuk oud worden', is druk met het bedenken van leuke dingen voor onze leden. We willen groeien en dan moeten we, denken we, aantrekkelijker worden. Haasbroek heeft na een fikse brainstorm een aantal activiteiten bedacht die we voor leden (en niet-leden) kunnen organiseren. Denk aan gezamenlijk museumbezoek, een interessante lezing, of andere uitstapjes.

Het bestuur stond uitgebreid stil bij de uitgave van Recorder. Het bestuur hecht aan het magazine, maar het moet wel verantwoord blijven. We besloten de samenwerking formeel op te zeggen, met de intentie beter en financieel sterker door te gaan. We gaan als bestuur ook wat breder met elkaar in debat over hoe we met de leden willen communiceren. We zullen, om bij de tijd te blijven, meer de digitale kanalen moeten opzoeken.

We hebben het idee geopperd om samen met PNO een mail te sturen aan alle gepensioneerden, met een oproep om feedback te geven over de gevolgen van het nieuwe stelsel. Dat is een gezamenlijk belang; wij kunnen helpen met bundelen en signaleren; PNO kan onze kanalen gebruiken. Het idee is bij PNO Media welwillend ontvangen.

Verder verheugen we ons op het overleg met de vertegenwoordigers van gepensioneerden in het Verantwoordingsorgaan. We vinden het belangrijk om, met respect voor ieders rol en verantwoordelijkheid, open lijnen te hebben met alle geledingen die actief zijn voor gepensioneerden. Daar zetten we ons dus voor in.

Alvast voor de agenda: de volgende ledenvergadering is gepland op woensdag 22 april 2026

Uit het Verantwoordingsorgaan

We komen er wel

Foto: Jan Jong

Het Verantwoordingsorgaan (VO) kwam voor het eerst na de zomerstop weer bijeen op 6 oktober. Ook dit was weer een vergadering – net als eigenlijk alle andere - die best wel wat van de leden vergde: sommigen zijn

financieel deskundig maar de meesten moeten een sprintje trekken om bij te blijven. Met elkaar komt het VO er wel. Waar? Naar het moment van 'invaren' van het nieuwe pensioenstelsel op 1 januari 2027, zoals tot nu toe het streven is.

De tweede vergadering, op 3 november, begon met overleg tussen VO en de voorzitters van het Uitvoerend en het Niet-uitvoerend bestuur van het pensioenfonds. Verder kwam onder meer de klachtenrapportage over het tweede kwartaal 2025 ter sprake. Ook werd gesproken over indexatie. Inmiddels bent u daarover door PNO geïnformeerd.

'Uit het VO' sluit deze keer op vrijdag 21 november. Een extra vergadering van de commissie Financiën. En ja, het ging alweer over de Wet toekomst pensioenen, en het 'invaren'. Duidelijk is dat er veel werk verzet moet worden en dat er veel aangeleverd moet worden bij De Nederlandsche Bank. Het VO heeft wel wat zorgen over de betrokken medewerkers en het bestuur: er ligt een grote druk op een ieder.

Het advies van de VO-leden aan iedereen: volg PNO op de website, lees de brieven die u krijgt en maak gebruik van e-mail of telefoon bij vragen. Zoals u weet: PNO Media staat voor de menselijke stem aan de telefoon.

Waarvan akte
Ynskje van den Brakel Visser

Betaaldata pensioen
 22 januari; 24 februari; 24 maart;
 23 april; 21 mei; 24 juni; 23 juli;
 24 augustus; 24 september;
 22 oktober; 24 november;
 22 december

Welkom

B. Klaver, Hilversum (Omr. Rijnmond)
 F. Tor, Hilversum (AKN)
 J.J. Daalmeijer, Huizen (NTR)
 J.W.H. Scheien, Bussum (Unbranded)

Overleden leden

Augustus: 8 J. Bril (17-12-1940, NOB), mw. J.A.C.M. Otten-Vlug (10-5-1947, TROS); 14 J. Langevoord (8-10-1934); 19 mw. J.M.M. de Block (26-2-1939); 23 B.L. Bakker (8-7-1938, NOB); 27 mw. M.P.W. Henny-Vogel (3-9-1938, NOB); 28 P.P. Kessler (2-9-1948, Universal); 29 R.T. Nouwen (15-12-1941, NOB).

September: 1 K. Roskam (26-3-1942, NOB); 4 J. Bosgraaf (2-12-1931, Cinecentrum); 5 mw. C.J. Kruiswijk-Gijsbertsen (1-6-1937); 6 J.P.M. Vink (11-12-1930, Omroep Zuid); 8 J.K. Schik (16-5-1937, NOB); A. van den Berg (19-2-1943, RNWO); 12 mw. M.J.M. van Rooij (13-2-1925, KRO); 13 C.J. Doets (10-10-1946, NOB); 17 mw. B.N. Hendriksen (5-12-1946, EO); 19 mw. T. Hazeleger-Zijp (8-5-1945, RTVC); 20 R. Goubitz (29-8-1946, MCO); 24 mw. M. Nijveen-Rector (20-8-1937, NOS); 25 mw. J.M. van Zoelen-Franken (26-3-1953, NPO); 27 H.J. van der Velden (4-4-1942, NOS); 29 A.B. Muchtar (4-10-1951, RWNO); 30 mw. E. Dijkshoorn (5-3-1945, NCRV).

Oktober: 3 mw. E.J.P. Mulder (12-4-1943, NOB), mw. M.J.G. van Gelderen-Kuijter (2-8-1931, NOS); 14 H. Speelman (26-8-1935, Nozema); 16 mw. A.M. Koster (14-8-1945, NCRV); 17 mw. M.A. Hering (24-11-1939, NOS); 24 A.L. Dutscher (20-7-1936, AVRO); 27 D.G.J. de Waij (6-3-1932, NOS).

José Schenkel van PNO Media geeft een toelichting.

Het nieuwe pensioenstelsel per 1 januari 2027:

Negentienduizend pagina's volschrijven en dan nog lang niet klaar zijn. Het overkomt PNO Media in de aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel. Net als bij alle pensioenfondsen houdt De Nederlandsche Bank de overgang naar het nieuwe pensioen scherp in de gaten en moeten de fondsen elke stap die ze zetten nauwkeurig documenteren. Het goede nieuws is, dat niemand erop achteruit gaat als het op 1 januari 2027 zover is.

Een goede vijftig leden waren op woensdag 26 november naar Beeld & Geluid gekomen voor de najaarsvergadering van VGOMedia. Die, wegens ziekte van Hella Liefenting, werd voorgezeten voor vicevoorzitter Anton de Bekker. Het huishoudelijke gedeelte van de bijeenkomst was kort. Het verslag van de vorige vergadering en het financiële jaaroverzicht 2024 werden vlot goedgekeurd en meer was er niet aan de orde.

'Niemand gaat erop achteruit'

Bestuurslid Nico Haasbroek ("Ik ben in het bestuur gaan zitten om van het leven een feestje te maken voor senioren") had voor deze middag een rondleiding over het Media Park georganiseerd en hij kondigde enthousiast een volgende activiteit aan. Komend voorjaar wil hij een reisje naar Schiermonnikoog organiseren (op eigen kosten uiteraard). Op het programma staat een verblijf in het beroemde hotel Van der Werff en

Jan Nagel neemt het woord

Nico Haasbroek licht zijn plannen toe

Ruud Leyendekker heeft de lachers op zijn hand

Onderonsje tijdens de borrel in restaurant David's

Achter de bestuurstafel v.l.n.r. secretaris Hans Hoole, vicevoorzitter Anton de Bekker, penningmeester Anneke Lazar

een inspirerende spreker. Desgevraagd gingen er direct een stuk of tien handen van belangstellenden de lucht in.

Nieuwe stelsel

Traditiegetrouw gaf pensioenfonds PNO Media, ditmaal in de persoon van José Schenkel, voorzitter van het uitvoerend bestuur, een presentatie. Die ging over de 'transitie', de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Bij PNO zal dat per 1 januari 2027 het geval zijn. Alleen al de documenten over het 'invaarttraject' die moesten worden ingeleverd bij toezichthouder De Nederlandsche Bank leverden, vertelde José Schenkel, inclusief alle bijlagen een stapel op van 19.000 pagina's. En daarmee is het nog niet voorbij. "We verwachten honderden vragen terug". Ze hoopte toch voor de komende zomer akkoord van DNB te krijgen.

Brief met info

Wat het nieuwe pensioen betreft, gaf Schenkel, bij alle onzekerheid, één verzekering: "Niemand gaat erop achteruit". Over ongeveer een jaar, in november 2026 krijgt iedereen een brief met

nadere info en een voorlopig pensioenbedrag. In maart 2027 volgt dan een brief met de definitieve cijfers. Ze raadde aan de speciale nieuwe webpagina van PNO over dit onderwerp te raadplegen: <https://pnomedia.nl/nieuwpensioen>. "En bij vragen mag u ons altijd bellen."

Na de vergadering splitste het gezelschap zich in drieën voor de beloofde rondleiding over het Media Park dat er compleet anders uitziet dan menig gepensioneerde zich herinnerde toen hij/zij er nog werkte. Nico Haasbroek nam een groep onder zijn hoede, Ruud Leyendekker een andere en voor wie minder goed terrein was, was er het officiële treintje. Het hele gezelschap kwam nadien bijeen in restaurant David's voor de informele nazit met een hapje en een drankje.

door Willem Hekhuis
 foto's Liek Bouma

Treintje met 23 VGO'ers en een van de wandelende groepen op het Media Park

Vormgevers halen herinneringen op uit beginjaren televisie

‘Juist voor zwart-wittelevisie waren kleuren van belang’

Het oog wil wat en dat doet ter zake in televisieprogramma's. In de eerste decennia van de Nederlandse televisie zorgde de Ontwerpfdeling van de NOS (eerst NTS) voor alle visuele elementen. Van decorontwerp en -bouw tot de productie van leaders en huisstijlen, kledingontwerp en het beheer van rekvisieten. Op de laatste vrijdagmiddag van november kwamen zo'n zestig vroegere medewerkers van de niet meer bestaande hoofdafdeling Ontwerp bij elkaar.

door Evert Kooij

Verhalen uit de zaal komen los als op het scherm afbeeldingen verschijnen van onder andere decors, logo's, huisstijlen en titelkaarten uit de jaren 1950 – 1980. Vooral in de eerste tijd was televisievormgeving nog helemaal handwerk. Een filmpje over de maakprocessen leidt bij de bezoekers hoorbaar tot herkenning. Opvallend is hoe arbeidsintensief televisievormgeving zonder digitale technieken was.

De video toont onder meer dat letters in aftitelingen handmatig één voor één op de titelrol werden gezet. Zo ging het ook met naamtitels en sport- en verkiezingsuitslagen. Het was dagelijks werk voor grafisch vormgever Herman Arends (75) die in 1976 de overgang heeft meegemaakt naar de digitale titelapparatuur. “In die tijd is de basis gelegd voor de grafische vormgeving die we nu kennen. Wat je nu op de televisie ziet, is zó knap.”

Tekengerei was gereedschap ontwerpers

Onderdeel van de middag is een bezoek aan het depot van Beeld & Geluid in de kelder van het gebouw. Jenni van Geest (79) die van 1968 tot

Evert Kooij

1978 decorontwerpster was, zoekt in een stelling met dozen waarin ontwerpen worden bewaard naar eigen creaties. Tevergeefs, maar ze ontdekt wel een doos met het vertrouwde tekengerei dat het gereedschap van de ontwerpers was.

“Je werkte voor allerlei programma's, van shows tot quizzen en actualiteitenrubrieken”, zegt Jenni. “Elk project begon met een gesprek met de regisseur. Die zei wat het budget was en wat hij nodig had. Twee weken later moest het ontwerp klaar zijn, dat was een harde deadline.” Waar je in de tijd van zwart-wittelevisie erg op moets letten, waren gek

genoeg juist de kleuren. Jenni: “De decors waren wel in kleur. Daarom werkten we met een kleurenpalet waarop je zag hoe bijvoorbeeld donkerrood of roze er op het zwart-witbeeld uitzag.”

< Het gereedschap waarmee decorontwerpster Jenni van Geest werkte

Decorateurs waren kunstenaars

Sommige programma's vroegen om ingewikkelde constructies waarbij het ontwerp ook nog eens genoeg ruimte moest overlaten voor de camera's zodat die overal bij konden. Jenni vond het een uitdaging om binnen het budget te blijven, wat vooral bij complexe decors niet altijd makkelijk was.

Spannend werd het in de fase waarin de creaties vorm kregen. “Dan zag je in de werkplaats het decor groeien. Veel was *fake* zoals achtergronden van geschilderde doeken. Ik had bewondering voor de decorateurs, dat waren kunstenaars. Ze konden aan de hand van een pasfoto in korte tijd een doek van zeven bij negen meter schilderen.”

Begin jaren 70 maakte Jenni de overgang naar kleurentelevisie mee. “De decors werden uitbundiger en dat maakte het werk leuker.” Hoe vond ze het om de decors thuis terug te zien? Jenni: “Dat kan ik niet zeggen, ik had nog geen televisie.”

Liek Bouma maakte foto's van de bijeenkomst. Bekijk ze hier: [Recordermagazine.nl/vakgroep-ontwerp](https://recordermagazine.nl/vakgroep-ontwerp)

VGO en B&G vergaren verhalen uit geschiedenis omroep

De middag met zo'n zestig gepensioneerde makers in de televisievormgeving was niets minder dan een reünie. Een prettige bijvangst van het échte doel: het verzamelen en bewaren van kennis van de vakmensen van weleer. Het was de vierde keer dat een beroepsgroep op uitnodiging van Beeld & Geluid en VGOmedia bij elkaar kwam. Eerder waren dat belichters, regie-assistenten en tv-technici. Deze middagen zijn slechts het begin van een zoektocht naar verhalen. “We willen met sommigen uitgebreider in gesprek”, zegt conservator Bas Agterberg van Beeld & Geluid. “De bijeenkomsten helpen om te horen wie wat te vertellen heeft en contacten te leggen voor latere interviews.”

Het project is in handen van een werkgroep waarin naast Bas enkele leden van VGO zitten, onder wie Ynske Rodenhuis. Ynske zegt: “We willen weten hoe omroepmedewerkers hun vak uitoefenden, zowel vakmatig als in hun persoonlijke beleving. In het depot van Beeld & Geluid liggen heel wat spullen waar kennis van ontbreekt. We moeten voorkomen dat die kennis voorgoed verdwijnt.”

Een ander belang is dat de contacten met makers van weleer tot schenkingen kunnen leiden, zegt Bas Agterberg. Hij noemt de samenwerking met VGO een mooie wisselwerking: “Het netwerk van VGO is heel belangrijk. Het sluit ook aan op wat Beeld & Geluid graag wil zijn, een clubhuis van de makers.”

Op vrijdag 13 maart 2026 organiseren de Kennisnetwerkgroep van VGOmedia en Beeld & Geluid een bijeenkomst en rondleiding door het depot voor de mensen die in de jaren tot 2000 als operationele medewerker bij de televisie hebben gewerkt of nog werkzaam zijn en in die jaren gestart zijn met hun carrière. Dit betreft alle vakgroepen: camera, licht, beeld, geluid, toneel, onderhoud, chauffeurs, projectmanager, kledster, kap en grime, editor, presentatietechnicus enz., van welk facilitair bedrijf dan ook. Ook de oud-collega's, die als operationele medewerker begonnen zijn maar later een andere functie kregen zijn van harte uitgenodigd.

De bijeenkomst vindt plaats op vrijdag 13 maart 2026 vanaf 14.00 uur bij Beeld & Geluid te Hilversum. Om daarbij aanwezig te zijn, hoeft u geen lid te zijn van VGOmedia. U meldt zich aan door het inschrijfformulier in te vullen op de website: VGOmedia.nl. Na uw aanmelding ontvangt u per mail een bevestiging van uw deelname.

< Mies bij de lopende band

Beeld & Geluid

Frans Lasès

Titelkaarten van Frans Lasès met de Mies Bouwman halfvet

De Mies Bouwman halfvet

Grafisch ontwerper Frans Lasès heeft de scheiding tussen de disciplines grafisch ontwerp en decorontwerp nooit logisch gevonden. Bij *Eén van de acht* breidde de grafische aanwezigheid in het decor zich steeds meer uit.

door Frans Lasès

De vormgevers van de NOS-afdeling Grafisch Ontwerp werkten aan televisieprogramma's van alle zendgemachtigden. Wanneer er behoefte was aan grafische inbreng meldde de betreffende regisseur - of zijn/haar assistent - zich bij de afdelingsleiding. Daar werd de vraag besproken en de opdracht bij een van de ontwerpers neergelegd. Expertise en beschikbaarheid waren hiervoor de criteria. In bepaalde gevallen was samenwerking gewenst met de aan het programma gekoppelde decorontwerper. Wat ik persoonlijk nooit begrepen heb is de scheiding tussen de afdelingen decorontwerp en de - op een andere etage gelegen - afdeling grafisch ontwerp. Beide vakdisciplines houden zich immers bezig met televisievormgeving, uiteindelijk zichtbaar op een plat televisiescherm.

In het geval van *Eén van de acht* (VARA) werd ik in 1970 gekoppeld aan Leen Timp, regisseur van het programma. De opdracht was de openingsleader en de aftiteling voor mijn rekening te nemen. Hier-

voor ontwierp ik het 1/8 logo en varieerde er naar hartenlust mee in de vormgeving. Zo ontstond onder meer de cijferreeks Mies Bouwman halfvet. Het contact met zowel Leen Timp, die zelf een opleiding aan de kunstacademie had genoten, als Mies Bouwman heb ik altijd als inspirerend ervaren. Onze samenwerking duurde dan ook voort bij hun latere programma's.

Decorontwerper Peter Gabriëlse kwam met het verzoek een ontwerp te maken voor het schot en het stopwandje ten behoeve van De lopende band. In dit spelonderdeel moest de finalist in 30 seconden onder het geluid van een drumsolo een aantal voorbij komende voorwerpen opsommen. De uitvoering van alle decorstukken werd niet door NOS-decorbouwers gedaan, maar door het Amsterdamse Atelier Jan Luhl, bekend van de bioscoopreclames op groot formaat. Gaandeweg

breidde de grafische aanwezigheid in het decor zich verder uit, zoals op de draaiende torens van gestapelde kubussen.

Aanvankelijk werd *Eén van de acht* nog uitgezonden in zwart-wit. Met de invoering van de kleurentelevisie ontstond tot ieders vreugde de mogelijkheid tot uitbundiger vormgeven. Als grafische opening van iedere uitzending zag de kijker een scherm gevuld met onherkenbare enen en halve achten. Gelijktijdig klonk de begintune gespeeld door het orkest onder leiding van Tony Nolte. Na een aantal seconden werd het abstracte beeld - als bij twee liftdeuren - ineengeschoven, waardoor het 1/8 logo ontstond. Ten behoeve hiervan maakte Tijmen de Bree van de maquette-afdeling een houten schuifconstructie. Deze werd tijdens de rechtstreekse uitzending voor

een camera geplaatst en handmatig bediend door een toneelmeester. Ditzelfde gebeurde met betrekking tot de titelkaarten (formaat 30 x 40 cm) met daarop de gedecoreerde eindcredits. Deze kaarten werden, in volgorde achter elkaar geplaatst, op een speciale metalen lessenaar voor de lens gezet en één voor één, afgewisseld met shots van de show, weggenomen.

“Met kleurentelevisie ontstond de mogelijkheid tot uitbundiger vormgeven”

De vrijdag voorafgaand aan iedere uitzending kwam een koerier van de VARA de houten constructie en de titelkaarten ophalen, om deze de maandag erop weer terug te brengen. Per aflevering, dus iedere maand, ontwierp ik nieuwe eindcredits, telkens variërend op het basisontwerp. Het is niet zozeer het kleurgebruik dat typerend was voor deze tijdsperiode. Dat zou nu, ruim vijftig jaar later, niet als gedateerd overkomen. De grafische vorm kun je wél als tijdsbeeld

zien. Typerend voor de jaren 70 zijn de geometrische en typografische elementen, speels, dynamisch en monumentaal. Met pen en inkt, gebruikmakend van tekenhaak en passer, heb ik ze handmatig op papier getekend. En later met gekleurde plakfolie en airbrush verlevendigd. Vooraf maakte ik altijd ontwerpschetsjes, die zagen er dan uit als een storyboard. Meer voor mijzelf om er een keuze uit te kunnen maken, dan voor de regisseur. Leen en Mies gaven mij alle vrijheid, gelukkig als zij waren met de vormgeving. Enkele van de plexiglazen decorpanelen prijken bijvoorbeeld bij hen thuis aan de muur.

Frans Lasès werkte van 1970 tot 1986 als grafisch ontwerper bij de NOS. Daarna werd hij freelance ontwerper, programmamaker en auteur.

DE PUNKPERIODE van de VPRO

Omroepverenigingen moesten hun vormgeving verplicht afnemen bij de NOS-hoofdafdeling Ontwerp. De VPRO trok zich daar niets van aan en koos haar eigen ontwerpers. In de jaren tachtig was Willem van den Berg de huisontwerper.

door Liselotte Doeswijk

Bij de start van de Nederlandse televisie werd uitgebreid gesproken over de verdeling van de verzuilde en de gezamenlijke taken. De omroepverenigingen gingen over de inhoud, de NTS over de uitvoering. Uit beleidsnotities en bestuursverslagen uit de eerste jaren blijkt dat het uitdrukkelijk de bedoeling was dat (decor)ontwerp de verantwoordelijkheid zou zijn van de omroepverenigingen. In de praktijk liep het anders, er kwam een NTS-afdeling met ontwerpers en alle omroepverenigingen werden verplicht daar hun vormgeving te bestellen.

Alle omroepverenigingen? Nee! Een kleine omroepvereniging, beminst door een autonome groep programmamakers, bood weerstand en koos haar eigen vormgevers. Dat begon met Jaap Drupsteen in de jaren 70 en Willem van den Berg viel die eer te beurt in de jaren 80.

Vers van de Rotterdamse kunstacademie werkte Van den Berg eind jaren 70 aan een jongerenprogramma voor de lokale omroep. Dat programma viel op bij de VPRO en zo werd *NEON* het eerste punk-programma op de Nederlandse televisie. De NOS opname- en montagefaciliteiten werden opzettelijk vermeden “om beïnvloeding door de gevestigde televisie-orde zoveel mogelijk tegen te gaan,” aldus Van den Berg in de *VPRO Gids* van 1979. We zien dus allerlei missers en ongelukjes, die het programma een uitgesproken tegendraadse *do it yourself* signatuur geven.

Daarna start Van den Berg als nieuwe huisontwerper. Het moet allemaal anders en de punk-look van *NEON* is, aldus de nieuwe televisiechef Rudolf Kiers, de manier om de jonge kijkers (weer) aan de omroep te verbinden. Willem van den Berg gaat aan de slag en ontwerpt een nieuw logo dat in alle opzichten een complete tegenhanger is van het ronde, ironische logo van zijn voorganger Jaap Drupsteen. Van den Bergs logo is vlijmscherp, geometrisch en streng. Niet in ge-air-brusht warm geel, maar diep zwart. Daarna volgt de aankleding van de televisie-avond. Ook daarin wijkt de VPRO nogal af van wat de andere omroepverenigingen doen. Geen omroepster naast een bos bloemen, maar alles grafisch en voor elke zondagavond op maat gemaakt.

De week van Van den Berg ziet er in deze periode als volgt uit. Op maandag hoort hij op de redactievergadering de plannen voor de aankomende zondag, de vaste VPRO-avond. Dan start hij met schetsen, zoekt hij zijn materialen bij elkaar en maakt dia's. Die vormen de eerste jaren het basismateriaal. Op z'n zolder, waar hij een provisorische studio heeft gebouwd, oefent hij de projecties en choreografieën waarmee hij de statische dia's omzet in gekleurde, bewegende live-animaties. Op vrijdag komt een reportagewagen voorrijden voor de opnames. Die worden zaterdag gemonteerd, eindregisseur Fred van Dijk zoekt bijpassende muziek en de 'stemmen' (Kees Broos, Harmke Pijpers en Dick Klees) spreken hun aankondigingsteksten in. Zondagavond gaat alles de lucht in en zo krijgt elke VPRO-avond een nieuw maatpak.

Soms combineert hij de lichtprojecties met chromakey-effecten en later gebruikt hij ook de geavanceerde computers voor digitaal ontwerp die vanaf omstreeks 1984 op de markt komen, want Van den Berg en Kiers

volgen die ontwikkelingen op de voet. De VPRO schaft een Paintbox en even later een Cubicomp aan, eerder dan de NOS. Zo krijgt Van den Berg bij de VPRO de kans zich te ontwikkelen tot pionier in *digital motion design*.

“Als het op de suikerzakjes komt, ben ik weg”

Ondertussen is Van den Bergs logo organisatiebreed doorgevoerd, in de programmagids, bij promotiemateriaal en hij maakt

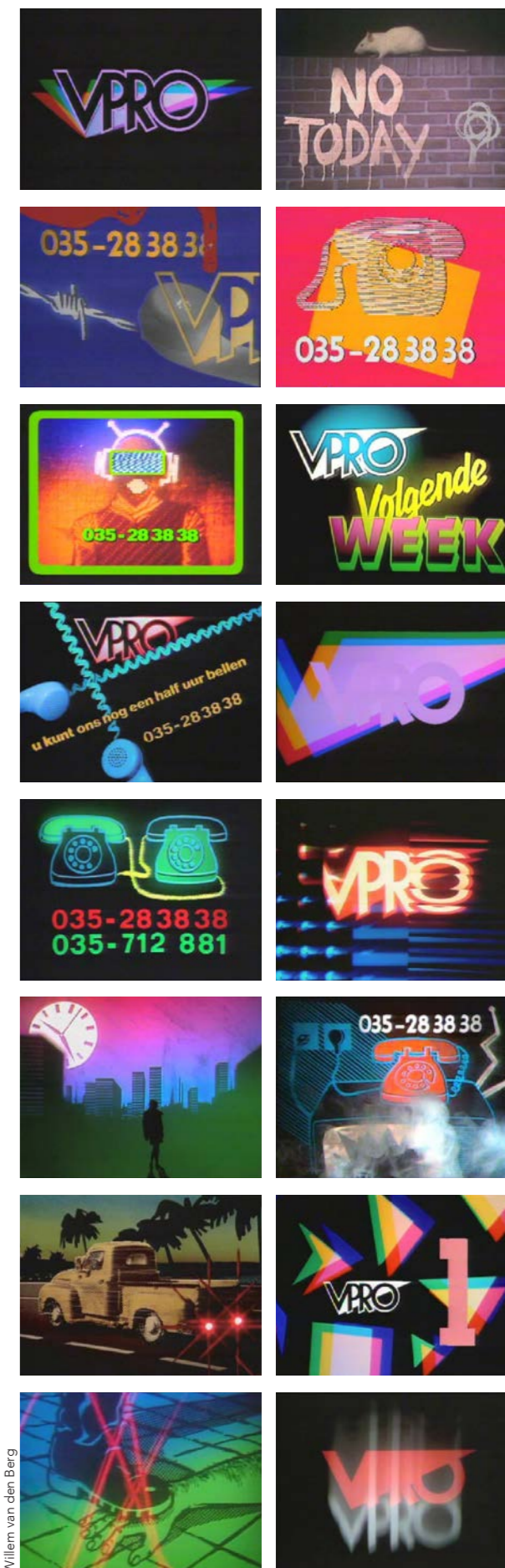
voor veel programma's de vormgeving. “Als het op suikerzakjes komt ben ik weg,” was een van zijn uitspraken in die tijd, dus als het avontuur lonkt in de vorm van een nieuwe commerciële tv-zender, verlaat hij de VPRO. Met zijn overstap naar RTL4, waar hij de hele tv-huisstijl gaat verzorgen, verrast hij vriend en vijand.

Wie nog meer wil weten over en vooral meer wil zien van het handwerk in televisievormgeving, zoals op deze en voorgaande pagina's, doet er goed aan animatiefilmfestival Kaboom! te bezoeken. Filmverzamelaar, animatiekenner en -docent Roloff du Jeu stelt een programma samen met pareltjes uit de geschiedenis van de Nederlandse televisievormgeving. In het programma laat hij blokken van geanimeerde leaders, bumpers en stationcalls uit de jaren 70 en 80 zien en geeft tussendoor toelichting en uitleg. Het wordt een mix van gedigitaliseerde kopieën en een nieuwe 'uitzendkopie' op analoge BetacamSP band, om zo dicht mogelijk bij de originelen te blijven. Bij de inloop genereert hij live titels en *idents* om inzicht te geven in het maakproces van destijds. Het programma is onderdeel van het thema The Human Touch en te zien op de laatste dag van het festival; 22 maart 2026 in het Eye Filmmuseum. Zie ook: Kaboomfestival.nl

Op de rechterpagina enkele voorbeelden van de VPRO-vormgeving uit de jaren 80. Links de dia's die Van den Berg daarvoor gebruikte

Willem van den Berg

Willem van den Berg

Muziek schatten

The Skymasters

Radio-orkest The Skymasters, dat actief was van 1946 tot 1997, heeft een schat aan bladmuziek nagelaten. The Paradox Jazz Orchestra doet die muziek herleven.

door Jan Jaap Kassies
en Eric van Balkum

Jacques Stevens

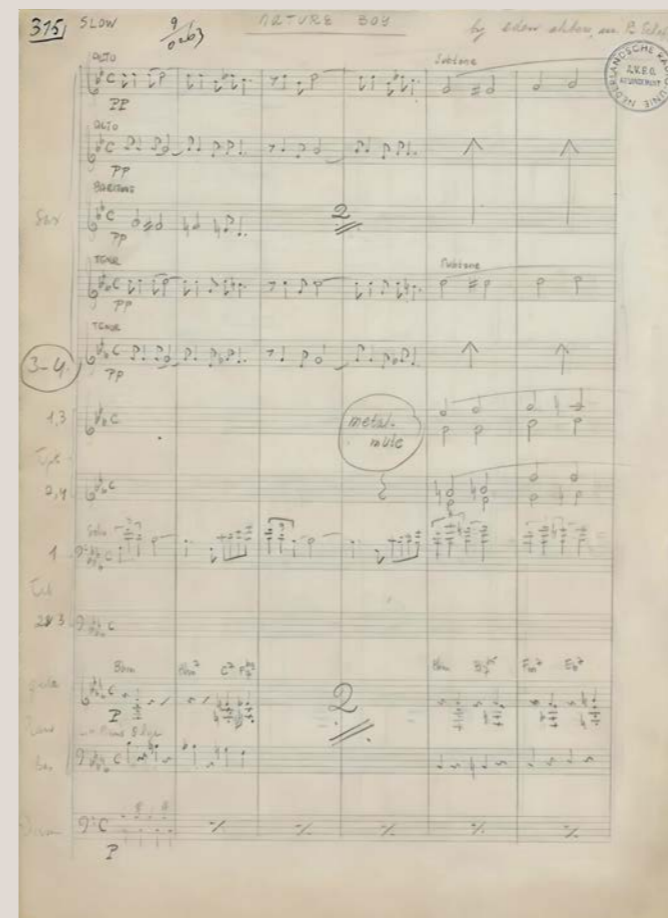
Het radio-orkest The Skymasters, dat actief was van 1946 tot 1997, heeft een schat aan bladmuziek nagelaten. De omroepbladmuziekcollectie (Muziekschatten.nl) bevat 5371 handgeschreven arrangementen die in die halve eeuw speciaal voor dit orkest zijn geschreven. Hiervan zijn er 1646 digitaal toegankelijk.

Mede dankzij vrijwilliger Hans Labrand zijn ze sinds kort veel beter te vinden: hij voegde veel gegevens toe zoals titel, componist, arrangeur, tekstschrijver, solist en programma-naam en -datum.

Dat dit muzikale erfgoed tijdloze kwaliteit bezit blijkt ook uit het feit dat de huidige generatie jazzmusici en bandleiders er een grote belangstelling voor toont. Jasper Staps, leider van het Paradox Jazz Orchestra, kende de klasse van arrangeurs als Jerry van Rooijen en Rob Pronk, en

The Skymasters in 1958 op de foto
gezet door Jacques Stevens voor
TV, weekblad voor televisiekijkers

**“Halve eeuw oude
arrangementen
klinken alsof de
inkt net droog is”**

Muziekschatten.nl

zette hun muzikale parels weer op de lessenaars. Naast een aantal concerten wijdde het orkest ook een drietal cd's aan het Skymasters-repertoire: *Remembering The Skymasters*.

Het sluitstuk van deze trilogie, *The vocal years*, verscheen onlangs. Zangeres is Anna Serierse, die op geheel eigen wijze een ode brengt aan de vocalisten die destijds vaak te gast waren bij de band, zoals Greetje Kauffeld en Marjorie Barnes. De tien nummers op deze cd – live-opnamen gemaakt op 29 januari 2025 – bewijzen nogmaals dat ook een halve eeuw oude arrangementen van de hand van bovengenoemde meesters nog kunnen klinken alsof de inkt net droog is.

Het nummer *Nature Boy* van Eden Ahbez in een arrangement van Pi Scheffer (links) is een van de nummers op de derde cd in de serie *Remembering The Skymasters* (boven).

Orkestleider Jasper Staps bezocht de collectie van de Stichting Omroep Muziek om Skymasters-repertoire te bekijken en verzamelen. Bekijk zijn video-verslag via de QR-code.

OPROEP

In juni overleed journalist Henk van Gelder. Jan Jaap Kassies en Eric van Balkum van de Stichting Omroep Muziek, die u kent als de schrijvers van deze rubriek, hebben zich ontfermd over (een deel van) de niet onaanzienlijke bibliotheek van muziek-, film- en toneeljournalist Van Gelder. De foto op de andere pagina bijvoorbeeld, komt uit een tijdschrift uit de collectie van Van Gelder.

De heren kunnen wel wat hulp gebruiken met het in kaart brengen van deze bibliotheek. Echt een klus voor iemand die van muziek, film en toneel houdt en een paar uurtjes per week over heeft. Iets voor u? Neem contact op en we verbinden u door. Mail naar: redactie@recordermagazine.nl

Nieuw binnen bij Beeld & Geluid

DE LIFT UIT ABELTJE

door Erwin Voorhaar
foto's Raymond Liefjes

Beeld & Geluid

“Ik zal nooit of te nimmer op het groene knopje drukken”, zwerft liftboy Abeltje aan de eigenaar van warenhuis Knots. De knop zet een doldaas avontuur in werking in de film uit 1998. Mooi dus dat dit paneel nu deel uitmaakt van de collectie, samen met het schaalmodel van de lift. Toon van Deijne die aan de special effects werkte, vertelt er meer over.

Bestaat er toeval? Vast wel, want dat is wat er gebeurde toen ik samen met artdirector Toon van Deijne de nieuwe tentoonstelling over de Firato ging inrichten op de 5e verdieping in ons mediamuseum. Van Deijne bleek meegewerkt te hebben aan de Nederlandse speelfilm *Abeltje*, een van de succesvolste filmproducties in de Nederlandse filmgeschiedenis. In de objectencollectie van Beeld & Geluid hebben we al heel lang het model van de beroemde lift, gebruikt voor de sleutelscène waarin de lift door het dak van het warenhuis schiet. Van Deijne heeft die gebouwd en hij bleek thuis ook nog het bedieningspaneel van de ‘echte’ lift te hebben. Met dus het groene knopje, waar Abeltje absoluut niet op mag drukken.

De skateboardende liftjongen doet dat natuurlijk tóch. De lift vliegt daardoor het warenhuis uit en belandt uiteindelijk in New York. In de lift zitten ook de vertegenwoordiger in mottenballen Jozias Tump, de zanglerares juffrouw Klaterhoen en het meisje Laura. Zij beleven in *The Big Apple* eerst de nodige avonturen, waarna ze terecht komen in

de fictieve Zuid-Amerikaanse bananenrepubliek Perugona. Ze eindigen met lift en al in een vulkaan, maar weten, dwars door de aarde, toch te veilig terug te keren naar Nederland. Een korte omschrijving van het verhaal van Annie M.G. Schmidt uit 1953.

Met wat aanpassingen kon dit verhaal goed worden verfilmd. BosBros, de productiemaatschappij van Burny Bos nam de uitvoering van het project op zich met Ben Sombogaart als regisseur. De hoofdrollen werden vertolkt door Rick(y) van Gastel en Soraya Smit. De film won in 1999 het Gouden Kalf voor beste filmproductie, en Annet Malherbe werd genomineerd voor beste actrice.

Film en televisie-serie

Maar wat doen deze aan film gerelateerde objecten nu bij Beeld & Geluid? Horen die niet in *Eye* in Amsterdam? Gewoonlijk wel, maar voor deze film is er een goede reden waarom ze in Hilversum zijn: het was een dure film qua productiekosten en het Stimuleringsfonds Culturele Omroepproducties heeft flink wat meebetaald aan de film *Abeltje*. Voorwaarde was wel dat ook een deel van het beschikbaar gestelde geld werd gebruikt voor het maken van een televisieserie van de film. Deze serie werd in 2000 door de AVRO uitgezonden.

Toon van Deijne, ontwerper van de lift, vertelde bij de overhandiging van het liftpaneel een aantal leuke anekdotes over de totstandkoming van deze film- en televisieproductie. Het paneel werkte echt en werd gemaakt en in de lift gemonteerd door Otis Nederland, tevens een belangrijke sponsor van de filmproductie. Men kon het paneel in de lift

bedienen, maar ook op afstand. Verder bijzonder aan de *Abeltje*-lift was dat het glas er uit moest kunnen, om de camera ook in de lift te kunnen laten filmen.

Lift door het dak

Daarnaast was een schaalmodel van de lift nodig voor de special effects, de lift knalt immers dwars door het dak van warenhuis Knots en dat kon alleen met hulp van een model worden gefilmd. In deze modellift zaten poppen van de hoofdrolspelers. Deze poppen zijn tot nu toe onvindbaar. De beroemde scène werd aan het eind van de filmproductie opgenomen bij Delux Productions in Luxemburg. Van Deijne haalde inspiratie uit de film *Willy Wonka and the Chocolate Factory* uit 1971. Daarin schiet ook een lift door het dak. Hij bestudeerde beeldje-voor-beeldje deze scène en besloot het anders te doen en het dak van het warenhuis werd een constructie van dakramen. Voor het glas werd brandmelderglas gebruikt dat makkelijk breekt. Het raamwerk was van zacht balsahout.

De film kwam in 1998 in de bioscoop en in 2000 als serie op televisie.

Het liftmodel heeft aan de achterkant twee rijen gordijnhaakjes. Via gordijnrails op een twee meter lange plank kon het liftje omhoog worden getrokken. Aan de bovenzijde van de lift zat een touw dat over twee kattenrollen in de nok van de studio liep. Aan het ene einde het liftje, aan

Beeld & Geluid

De modellift die Van Deijne bouwde is zo'n 50 cm hoog.

Linkerpagina: Liftbouwer Otis was een belangrijke sponsor van de film.

het andere eind een emmer gevuld met kiezelstenen. Toon zat onder het dakraam bij de plank met gordijnrails en hield het liftje vast. Na het commando “action!” liet hij het liftje los dat dan door het gewicht van de zware emmer omhoog schoot dwars door de dakramen. Ter bescherming tegen het neervallende glas droeg Toon een regenpak en handschoenen. Helaas zijn er geen foto's gemaakt van dit bijzondere proces, maar bekijk de film of de serie nog eens, en beoordeel zelf of deze stunt goed gelukt is!

De originele lift heeft nog jaren in opslag gestaan en werd er niet beter op. Toon heeft toen het bedieningspaneel eruit gehaald en nu aan Beeld & Geluid geschonken. Bedieningspaneel en schaalmodel vertellen nu samen het verhaal van de totstandkoming van een iconische scène uit de Nederlandse film- en tv-historie.

Erwin Voorhaar is media-manager op de afdeling Vereeuwigingen en selecteur voor de objectencollectie.

Met dank aan Toon van Deijne van ontwerp bureau driessen+vandeijne

De Miniaturtjes van Kees & De Kleintjes van De Groot

door Albert Bek

Jullie hebben al kennis kunnen maken met de prachtige teksten van Kees van Langeraad (1928) in zijn Miniaturtjes. En we beloofden er meer. Dat moment is gekomen: onder de QR-code vinden jullie nog zeker tien pareltjes van 'Langeraadse' woordkunst. Zonder uitzondering het lezen waard, ook al bestempelt hij ze zelf het liefst als miniaturtjes. Soms geëngageerd, emotievol, maar altijd met humor en bovenal met een prachtig en rijk taalgebruik!

Beeld & Geluid

tevoorschijn kan toveren. Aan de inmiddels langzaam groeiende rij rubrieken van woordkunstenaars in *Recorder* kunnen we er nog een toevoegen: De Kleintjes van De Groot. Ferry de Groot om precies te zijn. Jarenlang sidekick van André van Duin in de *Dik Voorme-kaar Show*, maar ook als regisseur, journalist en radioprogramma-maker heeft De Groot (1948) zijn sporen meer dan verdiend. In zijn stukjes observeert hij met zijn kenmerkende schrijfstijl de wereld en

Over humor gesproken, als redactie zijn we natuurlijk altijd op jacht naar kopij die een glimlach

de gebeurtenissen om hem heen. Met kritische, soms meewarige, maar altijd relativerende blik. Genieten!

De Miniaturtjes van Kees:

recordermagazine.nl/author/langeraad

De Kleintjes van De Groot:

recordermagazine.nl/author/de-groot

REACTIES & RECTIFICATIES

Jan Heesemans schreef naar aanleiding van *Rondje Amsterdam* (1975): "Het programmaboekje voor Montreux ligt in de schuur. Sylvia de Leur probeerde nog in het gevele te komen bij de persjury maar dat deed Jasperina de Jong in 1974 beter! Op verzoek van Ralph Inbar bezocht ik vooraf Tante Leen in haar café op de Nieuwendijk (ik woonde vroeger om de hoek op het Damrak) want zij voelde zich niet zo thuis bij Sylvia, Liesbeth en Adèle maar ze kwam toch!" Heesemans was lichtontwerper bij deze show.

Roger Pluijm mailde de redactie met een vraag. In een *AVRO Radiobode* uit 1937 ontdekte hij een aankondiging voor een optreden van de familie Von Trapp, u weet wel, de zingende familie van *The Sound of Music*. De auteur van die aankondiging presenteerde zich als producer van *De bonte dinsdagavondtrein* en ondertekende met "L.L." De heer Pluijm roept graag uw hulp in; wie is deze L.L. die Kamerkoor Von Trapp voor het eerst naar Nederland haalde? Laat van u horen via redactie@recordermagazine.nl!

Wim van Dijk (73)

Op 28 mei 2025 is Wim van Dijk overleden. Hij was een van de technische grondleggers van NOS Tele-tekst en heeft heel veel betekend voor het succes (nog steeds), ook internationaal. Heel lang was hij in dienst van de NOS, NOB en later, gedwongen, met zijn eigen bedrijf, Simultime Data Engineering.

Frans Reeuwijk

Studio Kastarmans / Daniëlle van Coevorden

Josje Franken (72)

Van kostuums tot decors en van portretten tot stillevens, het oog wil ook wat en haar oog wilde dat zeker. Josje Franken werkte vele jaren voor het NOB, vooral bij de afdeling communicatie. De laatste jaren van haar omroeploopbaan werkte ze op de redactie van *Spreek'buis*, waarvoor ze onder meer een groot deel van de fotografie verzorgde. Want het beeld was belangrijk vond ze.

Nadat de NPO in 2013 met *Spreek'buis* was gestopt om te bezuinigen, wist ze de fotocollectie van het blad te redden. De NPO wilde die niet bewaren en archieven wisten er geen raad mee omdat de collectie niet goed was ontsloten. Josje gaf niet op, nam het beheer van de collectie op zich en begon de talloze foto's te inventariseren. Onder andere met de hulp van de lezers van tijdschrift *Aether* die zichzelf of collega's herkenden op de gepubliceerde foto's. Uiteindelijk wist ze de verzameling in 2019 toch over te dragen aan Beeld & Geluid. Na haar pensioen opende ze een eigen fotostudio in Bussum. Naast haar werk als fotograaf was ze ook kunstschilder en exposeerde ze enkele malen haar werk. Josje overleed op 25 september.

Bas Nieuwenhuijsen

Bauke Geersing (81)

Na een loopbaan in het leger werkte Bauke Geersing tien jaar als jurist aan de Universiteit van Groningen. In 1982 kwam Geersing in dienst bij de NOS als juridisch adviseur van de publieke omroep en hoofd juridische zaken. In 1991 werd hij directeur Gemeenschappelijke Diensten. Voor de NOS onderhandelde Geersing onder meer over de uitzendrechten van voetbalwedstrijden. Vanaf 1988 was hij vice-voorzitter van de juridische commissie bij de European Broadcast Union. Na zijn vertrek als directeur van de NOS was Bauke Geersing namens de NOS lid van de Raad voor Journalistiek. Hij overleed op 6 oktober.

Raymond Serré

Albert van den Heuvel (93)

De oecumene en de omroep. Dat was de wereld van Albert van den Heuvel. Hij studeerde theologie in Utrecht en later in New York. In 1958 werd hij in de Utrechtse Domkerk bevestigd als predikant. Hij werkte voor de Wereldraad van Kerken en in 1972 werd hij secretaris-generaal van de Nederlandse Hervormde Kerk. Met zijn karakteristieke optreden, progressieve stellingnames en bonte taalgebruik was Van den Heuvel een markante persoonlijkheid. Zijn overstap naar de omroep, en dan nog wel de socialistische VARA, waar hij in 1980 voorzitter van werd, heeft velen verbaasd, maar waarschijnlijk niet de mensen die hem goed kenden. Van 1985 tot 1993 was hij vicevoorzitter van de raad van beheer van de NOS. En in 1993 werd hij voorzitter van het Amsterdamse debatcentrum De Rode Hoed. Van den Heuvel, die weigerde in vakjes te denken, was een voorstander van de ontzuiling. Het ontstaan in 2004 van de Protestantse Kerk in Nederland, waarin de hervormde, gereformeerde en lutherse kerken samengingen, was voor hem een soort overwinning. Albert Hendrik van den Heuvel overleed op 22 oktober.

Raymond Serré

Viola Holt (76)

Viola Holt was, in het Hilversumse jargon, een echte vakvrouw: een ervaren tv-presentatrice, van vele markten thuis. Ze begon in 1968 op 17-jarige leeftijd als omroepster bij de AVRO, daarna van 1970 tot

Harry Pot / Spaarnestad Foto

1981 in dezelfde functie bij de NOS. In die jaren presenteerde ze ook een aantal televisieprogramma's, waaronder *Dokter ja, dokter nee* met

Aart Gisolf. Daarna werkte ze voor de TROS, onder meer als presentatrice van *Aktua*, *Aktua Sportcafé* en het *Maandagmiddag Magazine*. Nog veel bekender werd Holt door haar werk voor RTL4, waar ze met veel succes *De 5 Uur Show* presenteerde, van de eerste uitzending in 1989 tot de allerlaatste in 1998. Voor diezelfde zender deed ze ook een seizoen *Klasgenoten*. Daarna deed ze alleen nog incidenteel wat tv-werk, onder meer voor Yorin en het regionale RNN7. Begin deze eeuw verhuisde Holt voor vijf jaar naar Mexico. Ze verdiepte zich daar in de Chinese Feng-Shui filosofie en behaalde diploma's als behandelaar in de Japanse Reiki-geneeskunst. Als beeldend kunstenaar was ze sinds die jaren zeer actief met schilderen en zeefdrukken. In de vele in memoriams werd steevast gemeld dat ze in 1984 als covergirl op de foto ging voor het kerstnummer van *Playboy*, waar ze tot het eind aan toe heel trots op was. Viola Holt overleed op 6 november thuis in Muiderberg.

Peter Veenendaal

Beeld & Geluid

Yvonne Keuls (93)

Keuls koos niet voor gemakkelijke onderwerpen: drugsverslaving, kindermisbruik, Indische trauma's en andere maatschappelijke misstanden speelden een grote rol in haar romans. Keuls startte als lerares en schreef toneelstukken voor haar leerlingen tot haar ontslag vanwege haar huwelijk. In maart 2024 onthulde ze in een artikel in de *NRC* dat ze voor haar eerste scenario's voor de Haagse Comedie en de NCRV niets verdiende. Paul Steenbergen, die haar bij de NCRV introduceerde voor de televisiebewerking van Couperus' *De boeken der kleine zielen* had haar gezegd; "Zolang je niet om geld gaat zeuren, krijg je de kans van je leven." Daarna leerde ze beter onderhandelen over haar gages en volgden nog *De koperen tuin* (Vestdijk) en vele andere televisiespelen. Veel succes had ze met haar debuutroman *Jan Rap en zijn maten* in 1977, die verfilmd werd. In de jaren 80 werd ze als panellid in *Zo vader, zo zoon* bekend bij het grote publiek.

Liselotte Doeswijk

Ellen Mulder (82)

Op vrijdag 3 oktober 2025 overleed Ellen Mulder. Velen zullen haar nog kennen als Peter voordat zij van geslacht en naam veranderde. Ze was een specialist in videotechniek en heeft haar sporen daarin ruimschoots verdiend in de tijd dat zij bij de NOS en het NOB werkte. Op haar rouwkaart werd ze als volgt gememoreerd: "Ellen had een grote passie voor technologie, waarin zij haar talent kon ontplooiën tijdens haar werkzame leven bij de omroep in Hilversum. Ze hielp de omroep bij de overgang van de analoge naar de digitale wereld, en met haar kennis van digitale multimedia heeft ze in internationale commissies veel bijgedragen aan het definiëren van videostandaarden. Met haar creativiteit wist Ellen een brug te slaan tussen techniek en de artistieke wereld op het gebied van video. Deze inzet leidde tot internationale erkenning, waaronder de benoeming tot SMPTE Life Fellow. Haar nieuwsgierigheid, creativiteit en gevoel voor vernieuwing hebben velen geïnspireerd."

Hylke Beersta

Beeld & Geluid

Joost Prinsen (83)

Iemand een duizendpoot noemen is vaak wat overdreven. Bij Joost Prinsen is het eerder een understatement. Acteren, declameren, zingen, presenteren en schrijven. En al deze disciplines op topniveau. Na het gymnasium en de Amsterdamse toneelschool debuteerde hij bij Wim Sonneveld in de musical *De kleine parade*. Daarna speelde hij bij verschillende gezelschappen en stond hij op het toneel met onder anderen Ank van der Moer en Ellen Vogel. Hij maakte zijn televisiedebuut in de VARA-serie *Hadimassa*, waar hij de aangever van Ton van Duinhoven was. Aart Staartjes was onder de indruk van Prinsen en vroeg hem voor het kinderprogramma de *Stratemakeropzeeshow*. Tekstschrijver Jan Riem zag Joost Prinsen en bedacht het tv-type Erik Engerd en binnen een mum van tijd was hij een kindheld en een nationale bekendheid. Prinsen speelde jarenlang een hoofdrol in diverse kinderseries zoals *J.J. de Bom* en *Het Klokhuis*. In dat laatste programma had hij ook een belangrijke rol als schrijver en bedenker van typetjes.

In 2005 leerden we nog een kant van hem kennen: Joost Prinsen bedacht en presenteerde het tv-programma *Met het mes op tafel*, een kruising tussen poker en een kennisquiz. Op onnavolgbare wijze presenteerde hij jarenlang dit programma dat terecht een kijkcijferhit was en nog altijd is.

Als zanger is hij volgens kenners altijd wat onderschat. Hij kon met zijn karakteristieke stem een liedje tot diep in je ziel laten doordringen, ieder woord dat hij zong was duidelijk te verstaan. Zijn vertolking van *Frekie* ontroerde en ontroert iedereen: "als het raak was, dook de keeper mooi naar de verkeerde kant, en 't was goal, en dan was Frekie kampioen van Nederland." Joost Prinsen dook altijd naar de goede hoek in al zijn disciplines en hij was in zijn vak een echte kampioen van Nederland. Hij overleed op 3 november.

Raymond Serré

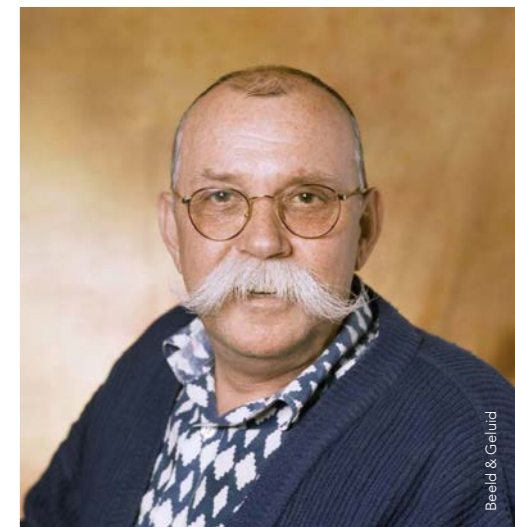
Herman van der Velden (83)

Mail van Herman aan het eind van vorig jaar. Het ging niet goed met hem. Chemokuren, bestralingen, sondevoeding. Angstig afwachten. Waar gaat het heen? Maar als altijd stond ook de optimist op: "Groeten aan Vera en aan iedereen waarvan jij denkt dat ze mij wel mogen de hartelijkste groeten. Mooi 2025 tot pakweg 2050." Dat had hij voor zichzelf ook in gedachten. Zaterdag 27 september jl. was het op. Meer dan 25 jaar kwam ik hem tegen op de studiovloer. Bij *Langs de Lijn*, *Radiotour*, *RadiOlympia* en bij *Met het Oog op Morgen*.

Zijn entree kondigde hij al van verre luidruchtig aan. Menig luisteraar hoorde hem ook tijdens de uitzending, want bij *Langs de Lijn* stond de deur naar de spreekstudio altijd wagenwijd open. Dan riep hij: "Plaat", vooral als hij vond dat een verslaggever wel heel veel tijd kreeg voor weinig interessants. Muziek was zijn grote liefde en als geen ander kende hij de smaak van de *millions* en het selecte publiek. Bestond er een handleiding voor het succes? Ik vroeg het hem ooit. Nee, die was er niet. Alleen voor de eerste plaat na de openingstune hanteerde hij het principe dat het een *up tempo* nummer moest zijn met een instrumentaal intro dat niet langer duurde dan tien seconden en de luisteraar een ah-gevoel gaf. Herman koerste altijd op zijn intuïtie en gevoel en vond feilloos de muziek die paste bij de inhoud van de programma's en het tijdstip waarop ze werden uitgezonden.

Vóór zijn omroepleven werkte een jeugdige Herman korte tijd als verkoper bij Maison de Bonneterie, een superdeftige modewinkel in hartje Den Haag. Door toeval – als dat bestaat – betrad Herman de wereld die hem naar Hilversum zou leiden. Het viel hem op dat de fraaie winkels van De Bijenkorf muziekloos waren. Hij miste een aantrekkelijk, vriendelijk achtergronddeuntje dat de klant een prettig duwtje in zijn en haar koop-rug kon geven. Een briefje terzake aan de directie had meteen onverwacht gevolg. "Wanneer kunt u beginnen als muziksamensteller?" Het werd zijn opstap naar de wereld van de platenindustrie. Herman werd plugger en geloof of het niet – de jongen, de man met de grote snor, gevatte antwoorden en ronde Rotterdamse taalgebruik – was echt wel zenuwachtig toen hij in aanraking kwam met de grote muziekhelden van de aarde. Herman draaide *music for the millions*, maar bij gelegenheid greep hij terug op wat hij 'grote mensen muziek' noemde, op Lionel Ritchie bijvoorbeeld: "Let the music play on...play on. / Feel it in your heart / And feel it in your soul." Zo wilde Herman het. Zo zal het blijven. Met een diepe buiging en blijvend applaus.

Govert van Brakel

Beeld & Geluid

UIT DE ETHER

Hans Beerekamp hield sinds begin jaren 80 een rubriek bij met korte necrologieën van personen uit de internationale filmwereld, die als *The Big Sleep* verscheen in achtereenvolgens *Skoop*, *Skrien* en *De Filmkrant*; sinds enkele jaren online te raadplegen als *Hetschimmenrijk.nl*. Voor de stichting Nipkow verzamelde hij ook de namen van overleden Nederlandse radio- en televisiemedewerkers; tot voor kort werden die gegevens niet gepubliceerd, maar vanaf nu wel op [Recordermagazine.nl](https://www.recordermagazine.nl).

ntr: 65
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

Terug naar **De Materie** **van Andriessen**

10 januari 2026 | 13.30 uur

Louis Andriessen

Het Concertgebouw Amsterdam

Het Muziek | Bas Wiegers dirigent

Elisabeth Hetherington sopraan, Robin Tritschler tenor, Yela de Koning
spreekstem (Madame Curie), Stephanie Pan spreekstem (De Stijl)

ANDRIESSEN De Materie

Speciale prijs € 29,- p.p. (normale prijs € 58,-).

Reserveren via de website van het Concertgebouw www.concertgebouw.nl

Vul in het veld 'kortingscode' de kortingscode **ZM1026** in.

zaterdagmatinee.nl

ntr: